

TORRE LLAUDER

Mataró Vil·la romana

**Guies de jaciments
arqueològics**

MUSEU
COMARCAL
DEL MARESME
MATARÓ

Generalitat de Catalunya
Departament de Cultura

TORRE LLAUDER

Mataró Vil·la romana

Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya

MUSEU
COMARCAL
DEL MARESME
MATARÓ

Mataró
1993

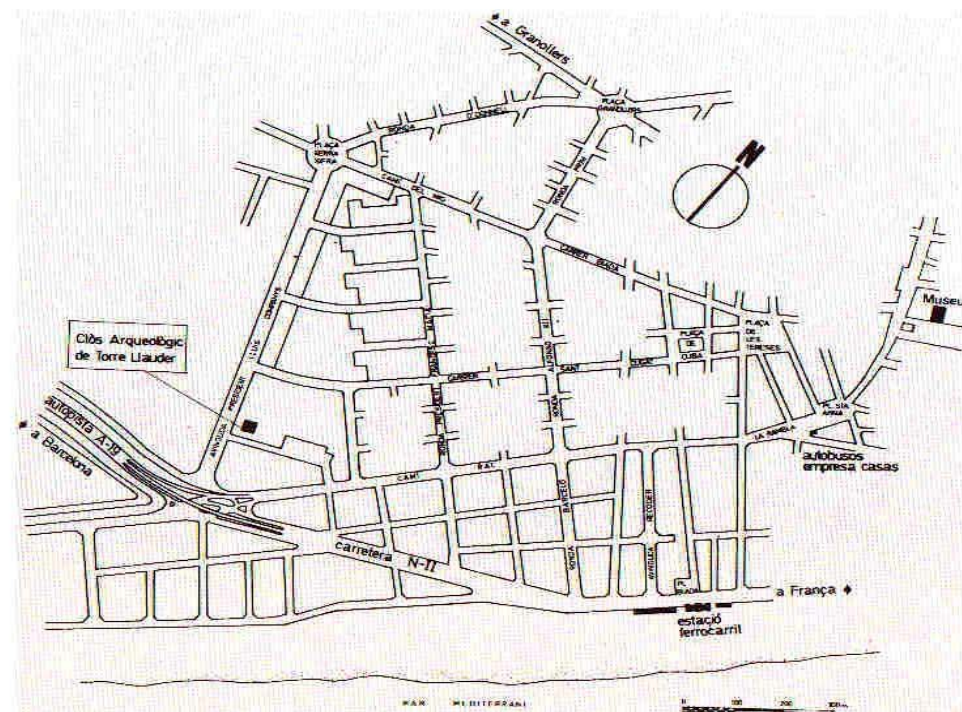
Direcció General del Patrimoni Artístic
Servei d'Arqueologia
Guies de jaciments arqueològics
* Ullastret. Poblament ibèric (M.A. Martín)
* Molí d'Espigol, Tornabous, Poblament ibèric (J. Maluquer de Motes)
* Torre Llauder, Mataró. Vil·la romana (Marta Prevosti i J.F. Clariana)

<i>Text:</i>	Marta Prevosti i Monclús Joan-Francesc Clariana i Roig
<i>Fotografies:</i>	Antonio Vidal Joan-Francesc Clariana (p. 7, 15 i 23 la de dalt) Ramon Manent (p. 6) Francesc Navarro (p. 37 la de dalt a l'esquerra)
<i>Reconstitucions</i>	Julio Ariza
<i>Projecte arquitectònic</i>	Rosend Julià i Morera Xavier Petit i Vila
<i>Restauració de mosaics:</i>	José Pedro Moya (Museo Arqueològic. Diputació de Barcelona)
<i>Coordinació institucional:</i>	Carles Marfà (Museu Comarcal del Maresme. Mataró) Joaquim Arxé - Magí Miret (Servei d'Arqueologia. Generalitat de Catalunya)
<i>Agraïments:</i>	Joan Bonamusa i Roure Marià Ribas i Bertran

© Marta Prevosti, J.F. Clariana i Museu Comarcal del Maresme. Mataró.
Edició del Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya
i del Museu Comarcal del Maresme.
Tiratge: 4000 exemplars
Primera edició: maig 1988
Segona edició: desembre 1993
Mapa: Distrimapes Telstar
Fotocomposició: FOINSA
Fotocroms: GAMMA 3
Impressió: ARQUEOGRÀFIA S.L., Dinamarca, 3, 08700 IGUALADA
Dipòsit Legal: B. 15.763 - 1988

Sumari

Introducció	5
La romanització del Maresme	7
Fases de la vil·la	11
Primera fase. El taller d'àmfores	11
Segona fase. La construcció d'època augustiana	12
Tercera fase. Reestructuració d'època severa	15
Cuarta fase. Reutilització en el Baix Imperi	15
Cinquena fase. L'època medieval	16
Les restes no conservades de la vil·la	17
Itinerari aconsellat	17
La zona residencial	19
El pati i el jardí	28
Els banys	30
Les latrines i les clavegueres	35
Els materials arqueològics ..	36
Bibliografia bàsica sobre Torre Llauder	39

Introducció

Des del principi del segle XVII, concretament els anys 1601 i 1602, en què Jeroni Pujades va escriure el seu "Dietari" i la famosa "Crònica", s'han anat succeint les notícies sobre troballes d'objectes d'època romana en les immediacions de la Torre de la família dels Llauder. El 1737, Baltasar Pi ens explica l'existència de possibles aqüeductes romans a la finca Tuny i restes de murs a les finques Llauder i Boet, i més tard, el 1777, el canonge Jaume Matas ens dona notícia del descobriment de paviments fabricats a base de tesselles. Posteriorment altres erudits clàssics en fan referència. En el segle passat, Alexandre de Laborde, en el seu pas per Mataró acompanyant els exèrcits de Napoleó, en fa esment, com també el pare Rius i Josep M. Pellicer, que recullen notícies de diverses troballes fortuïtes. Però no ha estat fins al segle actual quan, amb una autèntica preocupació per l'ar-

queologia, s'han enregistrat per part de Marià Ribas, de forma gairebé sistemàtica, totes les troballes, fins culminar amb el descobriment de les restes físiques de la vila el dia 31 de març de 1961, data en què es va iniciar la seva excavació científica.

Aquest mateix any, l'Ajuntament de Mataró va adquirir 500 m² del jaciment amb la finalitat de bastir-hi, també, un Museu Arqueològic. A partir d'aquí van tenir lloc les dues primeres campanyes d'excavació arqueològica, els anys 1963 i 1969, sota la direcció de M. Ribas. L'any 1964 es va publicar en el BOE el decret pel qual es declara la vila Monument Històric-Artístic d'interès nacional.

Els anys 70, el Polígon Torre Llauder de la barriada matoronina del Pla d'en Boet (llavors conegut amb el nom de Polígon Espartero) va experimentar transformacions significatives, motivades pel creixement urbanístic de la ciutat. L'esplanada actual és el resultat dels rebaxaments de

La masia dels Llauder abans i durant la seva demolició.

terres que s'efectuaren en aquest polígon, els quals van destruir una bona part de les estructures de la vil·la, i van deixar tan sols en peu, isolades dalt d'un turó que va conservar el nivell original del sòl, el sector senyorial-residencial de la vil·la

(la *pars urbana*), estrictament la zona preservada per la declaració monumental. La masia dels Llauder —antic llinatge matorní— que s'aixecava prop de les restes que en van rebre el nom, estava composta per una torre de defensa del segle

Mur de contenció del Clos Arqueològic de Torre Llauder.

xvi i per la residència de la família, reformada al segle XVIII, que també va ser enderrocada. La destrucció de la torre i la del jaciment arqueològic van constituir un dels atemptats més greus que ha sofert el patrimoni arquitectònic de la ciutat de Mataró.

El jaciment durant anys va restar en un deplorable estat, sense cap tancament ni protecció, fet que va contribuir a la seva degradació i espoliació. La necessitat de protegir definitivament les restes arqueològiques es va plantejar reiteradament pel Patronat del Museu Municipal de Mataró (actualment Museu Comarcal del Maresme) i la seva Secció Arqueològica als estaments oficials de l'Estat, sense obtenir cap resposta. L'any 1978, la intervenció decidida de l'Ajuntament de la ciutat en els tràmits per a la construcció d'un mur de contenció va aconseguir que la Direcció General d'Arquitectura i Tecnologia de l'Edificació del Ministerio de Obras Públicas financés la construcció del mur projectat per l'arquitecte Lluís Gelpí. El Clos Arqueològic de Torre Llauder s'inaugurava el juliol de 1980.

A partir d'aquell moment, des del Museu Comarcal del Maresme i la seva Secció Arqueològica, es va projectar la restaura-

ció i l'adequació dels vestigis maltractats d'aquest jaciment. Gràcies a la col·laboració institucional i al suport tècnic i econòmic de diverses administracions (Generalitat de Catalunya —Serveis d'Arqueologia i del Patrimoni Arquitectònic—, Diputació de Barcelona —Museu Arqueològic— i Ajuntament de Mataró), la seva execució ha estat possible.

Les obres permeteren reprendre la investigació científica de la vil·la; d'aquesta manera, paral·lelament a la restauració, es van reiniciar les excavacions arqueològiques, sota la direcció de Marta Prevosti i Joan Francesc Clariana. Tots aquests treballs han permès de procedir a l'obertura pública del recinte senyorial de la vil·la romana de Torre Llauder.

En posteriors actuacions, s'han pogut excavar i restaurar altres zones del jaciment fins a la seva total adequació.

La romanització del Maresme

La vil·la romana de Torre Llauder l'hem d'entendre dins del seu context, com una casa de camp d'una zona provinciana,

tanmateix romanitzada de molt antic i ben profundament. Va ser, sens dubte, un nucli de poblament que podem emmarcar plenament dins del model d'explotació agrícola característic dels romans: el sistema de la vil·la.

En què consistia aquest sistema? Per començar hem de tenir present que la base de la riquesa dels romans era l'agricultura. Encara que és cert que es van desenvolupar força la indústria i el comerç, el conreu de la terra va seguir essent sempre la base econòmica principal. En conseqüència, és ben fàcil d'entendre que l'organització del poblament obeïa fonamentalment a una estructura d'explotació agrícola i ramadera. Les ciutats romanes, dins la tradició de les ciutats-estats independents de l'Antiguitat, constaven d'una àrea destinada a proporcionar el manteniment als ciutadans (*territorium*), i d'un nucli urbà. O sigui que, encara que situades dins del gran imperi romà, aquestes ciutats tenien una estructura pròpia, parcialment autònoma, que els permetia funcionar com a cèl·lules individualitzades dins d'una dependència de Roma. El nucli urbà feia la funció de centre cultural, religiós, administratiu i comercial de la ciutat. Allí s'hi desenvolupava una burgesia urbana dedicada a les tasques administratives i també solia ser la seu de l'aristocràcia local, la qual es fonamentava en els terratinents més importants del lloc. El *territorium*, per contra, estava ocupat per vil·les, que eren cases de camp aïllades, a la manera de les nostres masies, i que formaven el poblament dispers tan característic de la pagesia romana. Per tant, vil·les i nucli urbà formaven un tot: la ciutat, cèl·lula bàsica del sistema del món romà, on el nucli urbà no es pot entendre si no és íntimament relacionat amb el seu entorn agrícola.

Al Maresme, els romans hi van fundar una ciutat que va dur el nom d'*Iluro* (l'actual Mataró), que limitava al sud amb la ciutat de *Baetulo* (actualment Badalona) i al nord amb la ciutat de *Blanda* (l'actual Blanes). No sabem exactament per on passaven els límits entre aquestes ciutats, però queda ben clar que la vil·la de Torre Llauder, situada a uns 1.250 m del

nucli urbà d'*Iluro*, formava part d'aquesta ciutat. Potser fins i tot l'hauríem d'anomenar "vil·la suburbana", terme que els autors llatins destinen a les cases de camp molt properes als nuclis urbans.

Llevat de les importacions de productes itàlics, després de la conquesta del final del segle III a.C., els primers testimonis importants de l'activitat dels romans al Maresme els tenim en la fundació de les ciutats d'*Iluro* i *Baetulo*. Els estudis arqueològics han donat una cronologia del final del segle II a.C. o inici del segle I a.C. per a la construcció del primer nucli urbà de *Baetulo*. El d'*Iluro* no ha estat, per ara, tan treballat, però tot sembla indicar que la data inicial no pot ser gaire diferent. Pel que fa a l'arqueologia de les vil·les, aquestes donen també una cronologia que remunta al darrer quart del segle II a.C.

Tot plegat va quedar perfectament ben comunicat amb la construcció de la via que solcava el país de nord a sud amb un recorregut paral·lel a la costa. Dos mil·liris (pedres que indicaven el nombre de milles a les vies) ens en donen testimoni i ens permeten situar-la en època d'August. D'aquí el seu nom de Via Augusta. Però és ben possible que August solament fes refer i millorar una via que ja existia prèviament. Cal, però, no oblidar el mar com a mitjà de comunicació molt usat a l'època que ens ocupa.

La implantació d'aquesta organització romana del territori hem de tenir present que es porta a terme sobre un país que ja estava habitat. Per tant la primera qüestió que se'ns planteja és saber si els ibers, pobladors indígenes que fins aleshores havien viscut en petits poblats i alguns hàbitats dispersos, van ser els autors i protagonistes únics d'aquest gran canvi o bé si hi va haver una immigració forània, itàlica, que seria la que va implantar el nou sistema socio-econòmic. Aquesta segona hipòtesi és la que ens sembla més plausible, a causa del nombre elevat d'hàbitats rurals que es funden cap al final del segle II a.C., de la creació coetània dels nuclis urbans i, en definitiva, del caire perfectament romà de tot el sistema organitzatiu que s'introdueix en aquests moments.

Vista general del conjunt arqueològic.

Així doncs, probablement *Iluro* va néixer com una ciutat de nova planta cap al final del segle II o començament del segle I a.C., per rebre un assentament de colons procedents d'Itàlia, entre els quals es devien repartir lots de terres. Els indígenes devien ser assimilats en el procés, car l'arqueologia ens documenta un abandonament progressiu dels seus poblats. Alguns dels nous habitants de la ciutat van fixar la residència al nucli urbà i altres es devien quedar a viure a les cases de camp.

Des d'aquests primers moments, tenim documentada l'existència d'un poblament rural molt dens. Considerant el que podrien haver estat els territoris d'*Iluro* i *Baetulo* plegats, la prospecció, no sistemàtica, ha localitzat un total de 69 vil·les i 195 possibles vil·les, a més de 2 santuaris, 2 mil·liris, 30 àrees d'enterrament o necròpolis i 1 construcció militar. Les 264 vil·les i possibles vil·les donen una densitat mitjana de 1,25 hàbitats per km², que podem fer extensiva aproximadament a totes les èpoques romanes, donada la forta continuïtat de poblament que s'observa en els estudis ceràmics. La concentració major

es dona a la part més baixa o costanera del Maresme. Es veu clarament que les vil·les més luxoses estaven instal·lades a la línia de la costa, fet ben lògic si pensem que es tracta de la zona al·luvial, agrícola més fèrtil.

Si posem en relació les característiques que presenta la densitat de població amb el tipus d'hàbitats que hi trobem i amb les seves cronologies, podrem intentar arribar a alguna conclusió sobre la propietat territorial que predominava a la zona. Efectivament, els resultats d'aquest estudi indiquen que a cada hàbitat li toquen, com a mitjana, uns 27 hectàrees de terra (uns 100 iugers, en mesures romanes de superfície), cosa que, segons els criteris de l'època, representa una propietat mitjana baixa. De totes maneres això val per l'època republicana (segle I a.C.) i l'Alt Imperi (segles I-III d.C.) mentre que en el període tardo-romà hi va haver una certa concentració de la propietat territorial, si bé no excessivament forta.

Sobre els conreus que es van desenvolupar en aquesta zona, solament tenim constància de la florida d'una pròspera

indústria vinícola a partir de mitjan segle I a.C. i que sembla durar, com a màxim, fins al final del segle I d.C.

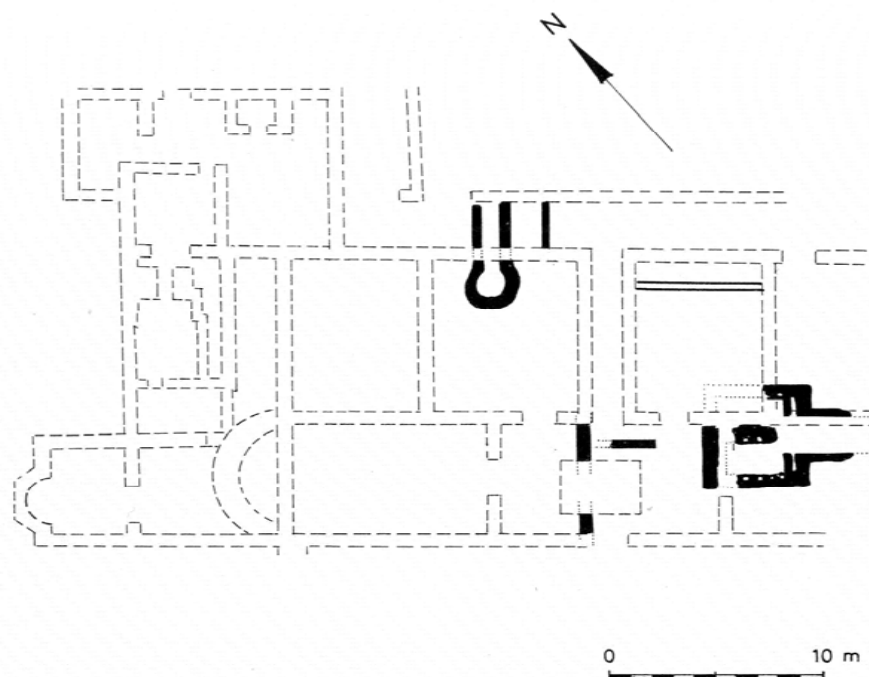
Són les àmfores, que feien la funció d'envasos, les que han permès detectar aquesta producció de vi, de la qual sinó, difícilment en sabríem gran cosa. El seu estudi indica que el vi del Maresme i, en general, de tota la Laietània, es va exportar a França, i va arribar fins a la Bretanya i les fronteres del Rin, a Itàlia, principalment a Roma, i també esporàdicament al nord d'Àfrica. Sobre el volum d'aquestes exportacions, però, no en sabem res. No hem pas de creure, però, que el vi fos l'única producció de la comarca, tot i que és només aquesta la que ens ha deixat testimonis arqueològics tan evidents. El blat, l'olivera, les hortalisses, els llegums i la fruita també devien ocupar el seu lloc en els camps d'aquesta àrea, si bé no sabem en quina mesura.

Entre el riu Besòs i Arenys s'han detectat deu forns de producció d'àmfores, tots ells obradors de ceramistes pertanyents a les vil·les. Com en el cas de Torre Llauder, aquestes vil·les fabricaven àmfores per envasar la pròpia producció vinícola i també en feien per altres cases de camp que no tenien forns. Sobre algunes de les àmfores s'hi estampava una marca, normalment de dues o tres lletres, la interpretació de les quals és bastant fosca. Al Maresme s'hi han trobat 57 marques diferents, moltes de les quals es repeteixen força. Potser es tractava de marques de terrissaire, o bé potser servien per a identificar el vi de cada productor en el magatzem on s'agrupaven les àmfores abans de ser transportades. Un centre de fabricació d'àmfores i envasament de vi, com Torre Llauder, degué de ser un lloc de molt moviment i importància, amb naus per a emmagatzemar el producte, abans que vingués el majorista a negociar i endur-se'l. La situació geogràfica d'aquests centres sempre és en llocs molt ben comunicats, preferentment al costat del mar, car es troben en el punt de sortida de la mercaderia per a la seva exportació. De manera que en aquests llocs, no solament s'hi devien fabricar les àmfores i envasar el vi d'una sèrie de camperols

de la rodalia, sinó que també s'hi devien realitzar les transaccions comercials de compra-venda, el contracte de transportistes, o potser fins i tot, el control fiscal. Tenint en compte tot això, pensem que un jaciment com Torre Llauder s'ha de contemplar no solament com una simple vil·la sinó com un important centre de producció i comercialització agrícola.

Però en el món romà les cases rurals no solament es dedicaven a la producció agrícola i ramadera. Moltes d'elles tenien també importants indústries artesanals. A més a més de les àmfores, es fabricaven, també rajoles al Maresme. D'aquesta manera s'aprofitaven les instal·lacions per al proveïment de material per a la construcció. Quant a altres tipus de terrissa més fina, tenim set centres productors com el de Torre Llauder en els territoris de *Baetulo* i *Iluro*. En tres vil·les, s'hi han detectat indústries de ferro, mentre que el treball de l'os s'ha localitzat a Torre Llauder i a Can Rafart (Mataró). La presència gairebé generalitzada de pesos de teler en tots els hàbitats fa pensar en una indústria tèxtil molt casolana. En canvi, la indústria del vidre, que trobem en set vil·les properes a *Iluro*, entre les quals destaca la de Torre Llauder, és molt interessant ja que ens dóna testimoni d'una producció artesana que segurament va tenir una certa importància, no sols a nivell local. És a dir, que podria ser una activitat industrial que estigués en la línia de l'activitat comercial intensa pròpia de l'Alt Imperi, característica del sistema de la vil·la, que integra camp i nucli urbà. És significatiu en aquest sentit que la producció artesana es trobi a les cases de camp, a més de la que hi podia haver també en el nucli urbà d'*Iluro*.

L'Alt Imperi, especialment el segle II d.C., va ser l'època de plenitud de les vil·les de l'àrea costanera que ens ocupa. Aquest és el moment en què les restes materials que n'han perdurat són més riques i abundants. En canvi, la indústria i l'exportació vinícola en àmfores sembla que a partir dels inicis del segle II d.C. davalla, o bé agafa un nou aspecte que no deixa traces arqueològiques.

Primera fase. Època republicana.

A partir del començament de segle III d.C. s'inicia un canvi ben profund. Comencen a desaparèixer algunes vil·les, mentre que algunes inicien una fase d'engrandiment i prosperitat i les divergències entre la vida rural i la vida urbana es comencen a sentir. Tot sembla indicar que es va produir una certa concentració de la propietat territorial. Els contactes amb l'exterior, detectats arqueològicament a través de les impotacions de productes foranis, si bé no s'estronquen, és cert que decreixen enormement. La vida urbana entra en franca crisi, fins al punt que, en el segle IV, els nuclis urbans de *Baetulo* i d'*Iluro* s'han reduït molt, tant físicament com en significació. Tot plegat comença a prefigurar l'evolució del país cap al període medieval.

Fases de la vil·la

La vil·la de Torre Llauder va tenir una història dilatada durant tota l'època romana, que va perdurar fins a l'alta edat mitjana. Les excavacions arqueològiques que s'han realitzat a l'àrea inclosa en el Clos Arqueològic han permès establir cinc fases cronològiques de la seva evolució.

Primera fase. El taller d'àmfores

Del moment inicial de la vida del jaciment, en època republicana, en sabem poca cosa. La trobada superficial de ceràmiques del segle I a.C. —campanianes A i B— indiquen que la vil·la es va fundar en aquell moment. Però no coneixem el lloc

exacte on s'aixecava la casa ni les seves característiques. En canvi sí que s'han pogut documentar les restes d'una de les seves dependències: un taller de fabricació d'àmfores.

Aquesta terrisseria, vinculada a la producció del vi laietà, sembla que va treballar cap a la segona meitat del segle I a.C. Era una indústria que fabricava essencialment àmfores per a contenir vi, de la forma Pascual 1 i poques de la forma Dressel 2/4 (tipus d'àmfores romanes fabricades a les nostres terres), que segurament ja corresponen a la darrera època del taller, i també, en proporció encara menor, ceràmica d'ús comú i pesos de teler.

Dels tres forns que es van excavar en els anys 60, solament se'n conserva un, situat sota les habitacions 1, 3, 4 i 5 de la planta de la vil·la, del qual només resta la cambra de foc, construïda a base de rajols cuits, en part vitrificats per efectes de l'escalfor intensa, i folrat exteriorment de toves. Vist en planta, és un forn amb dues cambres de foc rectangulars i paral·leles, comunicades per una boca comuna, situada al seu sud. Amb una superfície interior disponible de 4 per 3,8 m, dimensions ben considerables, devia poder coure unes 110 àmfores a la vegada, si es col·locaven dretes i en fila única, o 220 àmfores si es col·locaven en doble fila. Suposant que es fes una cuita cada mes, la producció anual màxima devia ser de 2.640 peces a l'any.

Un quart forn, trobat en les darreres excavacions sota el mosaic de l'habitació 7, presenta tot un altre caire. És de petites dimensions, de planta circular, de cambra única coberta amb volta de toves d'argila i recobert de pedra. La boca del forn donava a la zona on posteriorment s'hi va construir el pati porxat (*peristilium* o peristil). Suposem que aquest forn s'emprava per a la fusió dels elements resinosos necessaris per impermeabilitzar l'interior de les àmfores. També podria haver estat utilitzat per a l'ús domèstic, com per exemple per a coure el pa.

Barrejats amb les sorres de l'estrat coetani dels forns, i sobretot reomplint les trinxeres de fonamentació de la vil·la, que es

va construir en època de l'emperador August un cop amortitzat l'obrador de ceramista, s'han trobat grans quantitats de material provinents del tester: troços d'àmfores trencades, algunes sense coure, altres de cocció defectuosa, trossos d'argila informes amb l'empremta dels dits del terrissaire i peces d'argila de separació de les àmfores al forn.

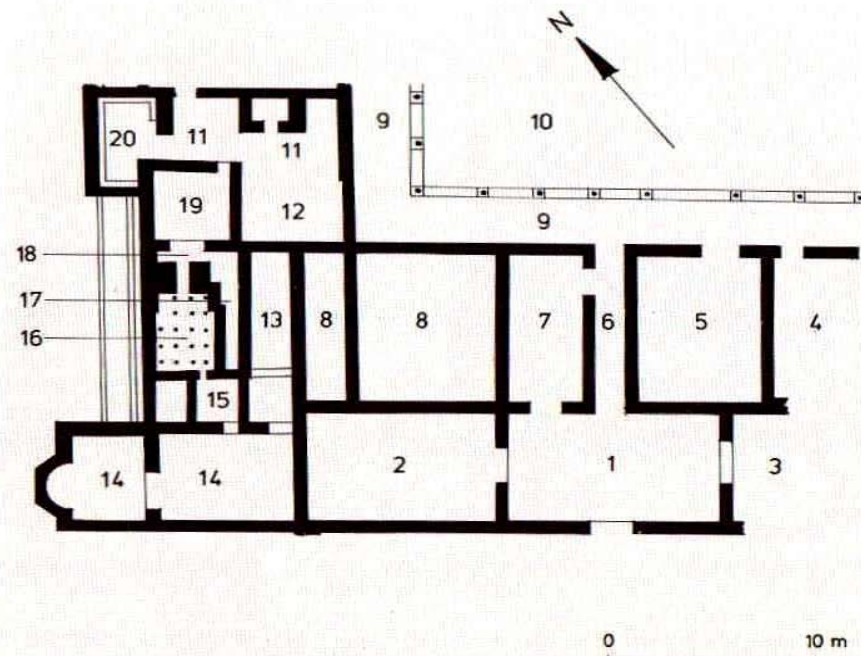
Com veiem a la planta de la primera fase, a més dels forns hi havia alguna construcció al seu voltant de la qual en queda algun tram de paret molt fragmentari.

Segona fase. La construcció d'època augustiana

Entre el 15 a.C. i el canvi d'era, en època del regnat de l'emperador August, es data la construcció de les estructures de la vil·la, tal com la veiem a la planta de la segona fase. Hem de tenir present, però, que només es conserva la part central de la vil·la i és molt possible que en aquesta fase les construccions residencials i els seus annexos rústics anessin creixent considerablement, fins a donar l'aspecte aproximat de la gran vil·la que reproduïx la planta general del jaciment. Dissortadament, tot, excepte el petit sector que tanca el Clos Arqueològic, va ser destruït i el poc que es va excavar abans de la destrucció no es va fer amb mètode estratigràfic, de manera que ara no sabem quina cronologia atribuir-li i, per tant, a quina fase pertany.

En primer lloc, tenim un sector residencial format per grans habitacions (1 a 8) que se situen entorn d'un distribuïdor (núm. 1), tal vegada un pati descobert, amb un sòl de terra piconada. La distribució de les entrades a les estances era diferent respecte de la planta.

Des de l'habitació 1, mitjançant el passadís 6, s'accedia al peristil i al jardí central de la casa (*viridarium*), 9 i 10. Es tracta d'un gran pati interior rectangular, envoltat d'un pòrtic de columnes. Les columnes d'aquest moment eren fetes de maons en forma de quart de cercle i arrebossades i pintades exteriorment. En època severa van ser parcialment amortitzades.

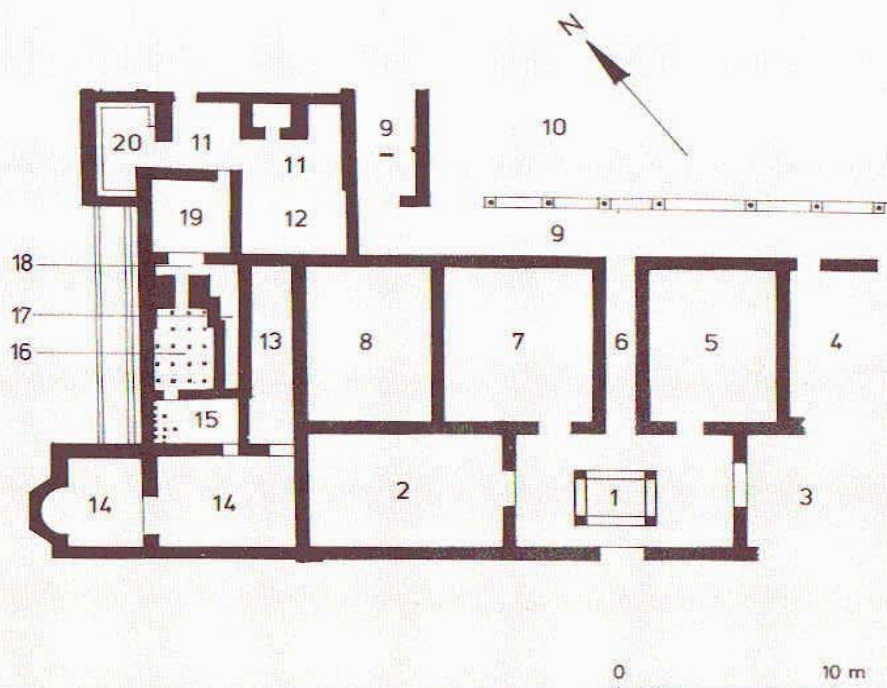
Segona fase. Època augustiana.

Al nord de les habitacions nobles es van aixecar els banys de la casa, que, seguint la tradició romana, contenen les tres estances necessàries per desenvolupar les etapes del ritual de bany (vegeu l'itinerari aconsellat).

Una troballa epigràfica important, datable al final del segle I o l'inici del II d.C., és el pedestal dedicat a Gaius Marius Aemilianus, de la tribu Aniense. Es tracta d'un pedestal d'estàtua, segurament d'un monument funerari pròxim a la casa, d'aquell qui molt probablement n'era el propietari. Aquest personatge, del qual també coneixem un altre pedestal d'estàtua que se li va dedicar al forum de *Barcino*, va ostentar tots els càrrecs públics d'aquella ciutat i, finalment, va ser jutge d'*equites* (els *equites* pertanyien a la classe social intermèdia entre els simples ciutadans lliures i l'aristocràcia o classe senatorial), per tant, era una persona d'una certa im-

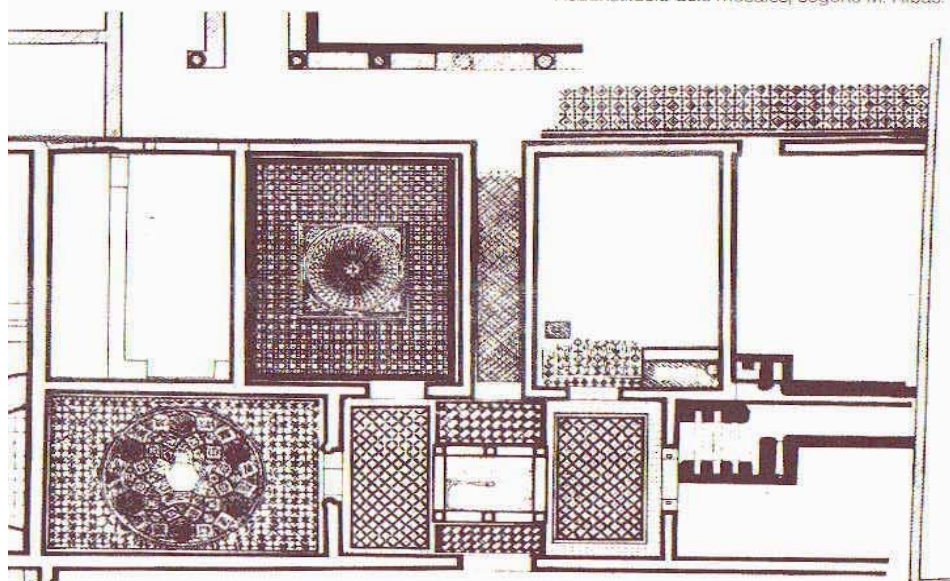
Pedestal dedicat a Gaius Marius Aemilianus.

Tercera fase. Època severa.

Reconstitució dels mosaics, segons M. Ribas.

portància social i econòmica. La vil·la de Torre Llauder, doncs, molt possiblement degué ser un exemple més del costum tan difós en el món romà d'explotació agrària conduïda per un encarregat, amb absentisme del propietari. Aquest, resident a *Barcino*, solament devia pujar a la seva propietat en períodes d'esbarjo.

Tercera fase. Reestructuració d'època severa

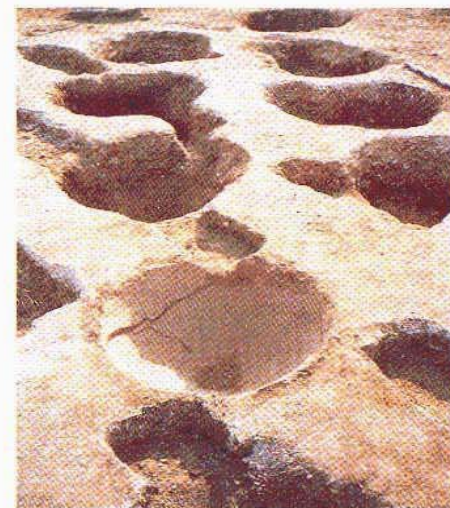
En temps del regnat de la dinastia dels Severs, al final del segle II i començament del III d.C., la vil·la de Torre Llauder va passar per un moment d'esplendor, que correspon a una gran remodelació i enriquiment de la casa. L'habitació 1 manté la funció de distribuïdor, però ara transformat en un atri (*atrium*) amb una bassa o impluvi (*impluvium*) central ornamental. Al centre d'aquesta habitació hi havia, com a decoració, un brollador d'aigua, sense cap cisterna inferior.

De l'atri s'accedia, al nord, a la gran sala de recepció de la casa, habitació principal que, per remarcar-ne la noblesa, va ser aixecada de nivell, un graó més alt respecte de l'atri; el portal duia dues mitges columnes adossades i el paviment és el més artístic de tot el conjunt. L'atri també donava a l'habitació 7, que va ser engrandida fins aconseguir unes dimensions semblants a les de l'habitació 5, completant l'harmonia simètrica de la planta de la casa.

La decoració d'aquest sector de la vil·la va incorporar rics paviments de mosaics de petites peces cúbiques (*opus tessellatum*), aplacats de marbre i decoració parietal de pintura i estucs en relleu.

Pel que fa als banys privats de la casa, sabem que van sofrir algunes reformes i que es va construir una altra sala amb calefacció a l'oest del conjunt. Però no tenim manera de datar cap d'aquestes construccions, ja que es van excavar de forma no estratigràfica. Així doncs, les reformes esmentades podrien, o no, pertànyer a aquesta fase.

L'aspecte general de la vil·la d'aquest moment és el que han volgut recuperar les obres de restauració del jaciment. Aquí,

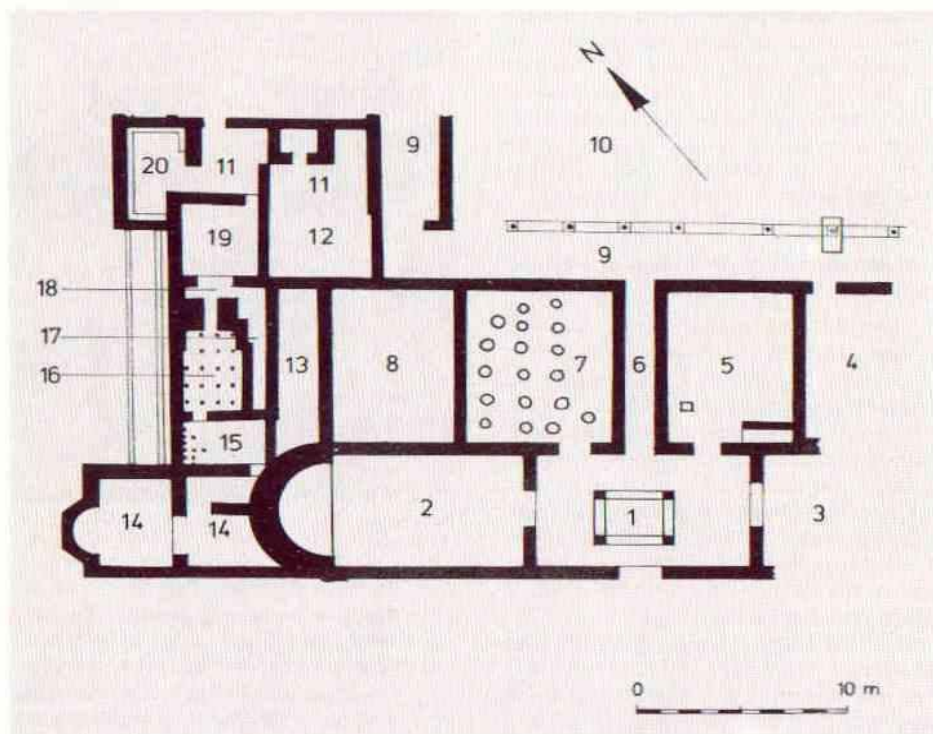

Fons de gerres i fosses de conreu trobades a l'estança 7.

com en totes les fases descrites, hem de tenir sempre present que estem parlant del sector central que coneixem, de residència de la casa; la resta de la construcció, que devia envoltar el peristil pel sud i per l'est, és a dir les construccions de caire rústic que sabem que existien a l'oest i altres possibles dependències de tipus industrial o agrícola, no sabem ni a quina fase pertanyen ni gairebé res del seu aspecte.

Quarta fase. Reutilització en el Baix Imperi

Durant l'època tardo-romana, segles III fins al principi del V, la vil·la va experimentar una paulatina decadència i les estances que havien estat la residència dels senyors es van reconvertir a l'ús agrícola, essent l'aula 2 l'única que continua amb el seu ús noble. Probablement en el segle IV d.C. s'hi va afegir una capçalera semicircular, en forma d'exedra, que ha fet pensar a alguns autors que l'estança s'havia convertit en basílica cristiana. En un moment que no coneixem amb exactitud, l'aula 7 es va transformar en un magatzem de *dolia* (grans atuellis ceràmics per emmagatzemar queviures), les

Quarta fase. Època tardo-romana.

quals van ser extretes o amortitzades en el segle VI d.C.

Probablement de forma coetània, l'aula 5 es va convertir en una estança per a activitats industrials agrícoles, amb la construcció de dos dipòsits. De la mateixa manera, el sector del peristil davant d'aquesta habitació es degué utilitzar per a la mateixa fi, com ho demostra el petit dipòsit que s'hi ha trobat, que destroua el mosaic.

Fora del Clos Arqueològic, dins de l'àrea que ocupava el jaciment, l'any 1982 es va excavar el que restava d'un abocador d'escombraries i part d'un pou, que van brindar abundant material d'aquesta època tardana.

Cinquena fase. L'època medieval

Una de les sorpreses que ha ofert l'excavació de les estances amb mosaics ha

estat la de testimoniar la pervivència de la vida a la vil·la a l'alta edat mitjana. S'han trobat fosses d'aquesta època, és a dir, forats més o menys circulars, destinats o bé a emmagatzemar aliments o bé a abocar-hi escombraries, que destrueixen els mosaics i penetren en els estrats anteriors, dins de les habitacions 1, 2, 5 i 7 i en el pati 9. Són fàcils de reconèixer, car es tracta de les falles circulars dels mosaics, i expliquen, en part, per què aquests paviments estan tan destruïts. En canvi, de les possibles restes postromanes que hi podrien haver hagut sobre el nivell dels mosaics i sobre les estructures romanes de la vil·la, no se n'ha trobat res, car el nivell de conreu arribava justament fins aquesta alçada i les ha malmeses. D'altra banda, en un moment de decadència econòmica com el que tractem, la reutilització de les construccions romanes devia ser molt generalitzada i el que es pogués

fer de nou segurament va ser de solidesa molt precària.

El final de la vil·la tal vegada va ser violent, si més no en algun dels seus sectors. Així ho fa pensar la trobada de diversos esquelets humans, caiguts sobre els mosaics i en posició violenta, de tal manera que fan pressuposar una agonia *in situ*. Quan la vil·la va quedar deshabitada, la zona que ocupava, curulla de terra, va convertir-se en camp de conreu. Va ser aleshores quan, en algun moment en què es devien voler plantar arbres o vinya, per tal que les arrels poguessin penetrar el terreny i fer créixer correctament la planta, es devien perforar els mosaics amb una sèrie de petites fosses rectangulars, totes elles d'unes dimensions similars d'entre 80 i 90 cm de llarg per 30 a 40 cm d'ample. També són molt fàcils de reconèixer, perquè estan totes elles orientades en direcció nord-est sud-oest. Juntament amb les fosses alto-medievals, circulars, són el motiu fonamental que explica l'estat avançat de destrucció dels mosaics.

Les restes no conservades de la vil·la

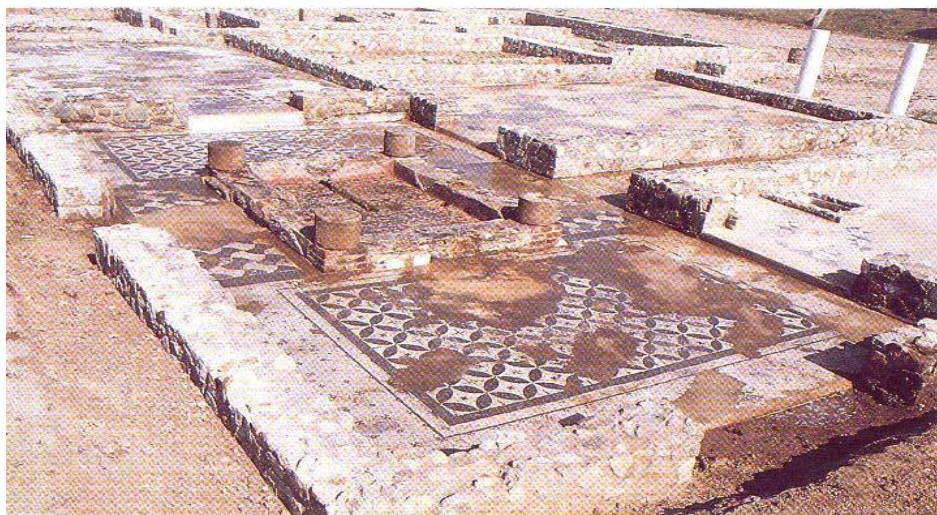
A més de les restes conservades en el Clos Arqueològic, corresponents al sector residencial, la vil·la de Torre Llauder s'estenia per tota l'àrea dels voltants.

Tal com veiem a la planta general del jaciment (desplegable de la darrera plana), la vil·la constava d'un gran sector central d'habitacions distribuïdes al voltant de dos grans patis, l'un de caire rústic, núm. 21, i l'altre de caire residencial, núm. 10. Tant l'un com l'altre queden oberts cap al sud, no perquè ho estiguessin en època romana, sinó perquè aquesta part no s'ha pogut excavar i, per tant, desconexem les construccions que els tancaven per aquesta banda. En canvi, sí que es van poder documentar els fons 23 i 24, abans de ser destruïts. El núm. 22 de la planta general indica un conjunt d'habitacions molt mal conegudes, també destruït, que constitueix un segon nucli resi-

dencial noble de la vil·la. Les seves parets estaven decorades amb pintures i aplacats de marbre, i una de les estances tenia un paviment fet a base de peces de marbre (*opus sectile*). Potser es tracta de la part residencial d'època republicana, en què el sector de les habitacions 1 a 8 estava ocupat pel taller d'àmfores. O potser va ser la residència de l'encarregat de dur l'explotació agrícola (*villicus*), coexistint amb les esmentades habitacions. La manca d'elements cronològics ens impedeix saber a quina fase pertany i, per tant, quina funció va poder desenvolupar. La zona indicada amb els núms. 25, 26 i 27 va ser excavada de forma molt parcial i lleugera, per raó de la destrucció sistemàtica a què estava sotmesa el jaciment per extreure'n sorra per a la construcció. Es van documentar uns trams de clavegueres, núms. 32 i 33 —el més septentrional és la continuació de la claveguera que ve dels banyes—, quatre forns, núm. 26, d'una important indústria de vidre que va posseir la vil·la, i les habitacions 27, interpretades com a naus de magatzem. Al nord d'aquest sector s'hi havia detectat un abocador d'escombraries, núm. 28, la part inferior del qual va poder ser excavat el 1982, i va donar materials tardo-romans i postromans força rics, com també el fons d'un pou. Del dipòsit núm. 29, no en sabem res més que la seva existència pretèrita, igual que de les petites restes constructives indicades amb els núms. 30 i 31. Si més no, però, serveixen per demostrar que les construccions arribaven almenys fins aquests punts i que la vil·la de Torre Llauder va ser un centre d'explotació agrícola de dimensions ben notables, que abastaven una àrea de, pel cap baix, 125 per 55 m de superfície ocupada per construccions.

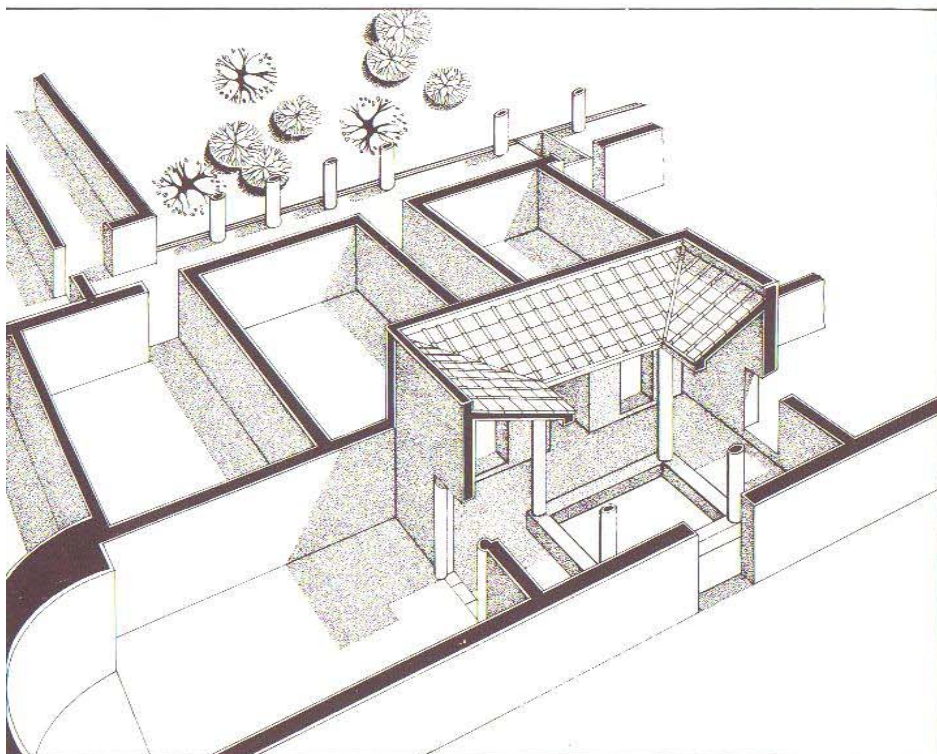
Itinerari aconsellat

La zona visitable de la vil·la correspon al sector senyorial de l'edificació: la zona residencial dels propietaris, el pati i el jardí, els banyes i les latrines, i les clavegueres.

La zona residencial.

Reconstitució de l'atri.

L'atri i l'impluvi.

La zona residencial

En primer lloc tenim el sector de recepció que podem distingir en l'ordenació que presentava durant la tercera fase de la vil·la, a la darreria del segle II d.C. i el començament del segle III d.C.

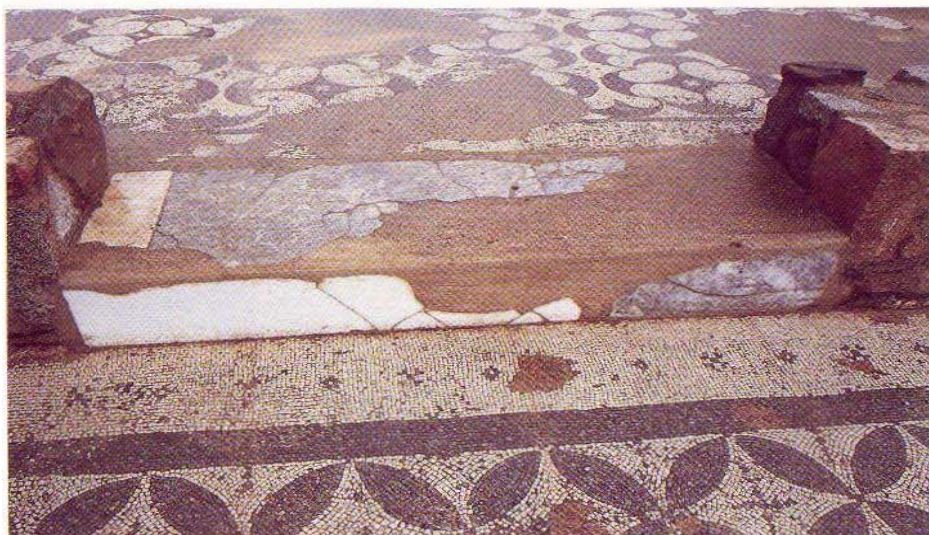
Espai 1. Distribuïdor o atri (atrium)

L'espai núm. 1 era un distribuïdor que connectava les sales 2, 3, 5 i 7 entre si i totes elles plegades amb el jardí i el peristil 9. També tenia un accés al pati rústic, 21, a l'oest, però aquest fet és secundari respecte a l'articulació del conjunt de les estances nobles, sens dubte pensades elles soles com un tot harmònic. És important, doncs, que al conjunt de les habitacions més riques de la casa s'hi accedis des del peristil i a través del passadís 6, car segurament l'entrada senyorial era a la banda sud del peristil.

La funció de distribuïdor d'aquest espai va quedar plenament romanitzada quan en època severa, durant la tercera fase de la vil·la, se li va donar la forma d'un atri. Per descomptat que no entenem sota aquesta denominació el concepte que li atribueix l'escriptor llatí Vitrubi, vàlid sola-

ment per a les cases romanes republicanes antigues i que, a mesura que els corrents hel·lenístics van envair l'arquitectura domèstica romana, va perdre el seu sentit primitiu i es va anar transformant en una peça distinta, un rebedor o un distribuïdor, font de llum per a les primeres habitacions de la casa, però mancat ja de la seva funció primordial de recollidor de les aigües de pluja en una cisterna sota de la bassa de l'impluvi.

El de la nostra vil·la, doncs, era un atri amb quatre columnes (tetràstil) o amb sis (hexàstil), de 10,30 per 5,90 m, amb un impluvi central aplacat de marbre exteriorment, sense cisterna inferior. Com en la majoria d'atris romans evolucionats, l'impluvi es converteix en una ornamentació, en una font, sense cap mena de raó funcional. Efectivament, en el de Torre Llauder s'ha trobat la canal d'aigua que alimentava un petit brollador al mig de l'impluvi, i també l'empremta circular de la base de l'element central. Al costat est s'hi pot veure el forat de desguàs que comunica amb la claveguera que recollia les aigües, per sota del passadís 6, en direcció al peristil. El paviment de l'estança és un mosaic de tesselles blanques i

Graó aplacat de marbre entre l'atri i el triclini.

El triclini.

negres que dibuixen un escacat de tabes als dos laterals est i oest mentre que, als costats nord i sud, la decoració és a base de cercles secants que dibuixen quatre fulles amb creus i flors al centre dels cercles, amb una banda externa blanca amb una quadrícula de creus i flors. Presenten diverses reparacions posteriors, com és per exemple la de la franja sota la

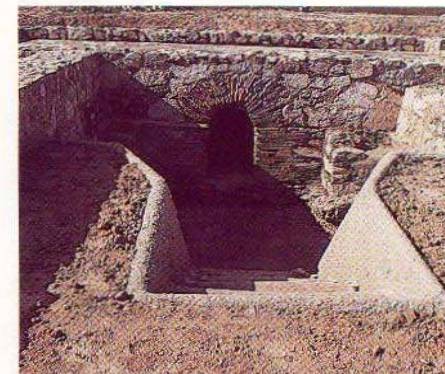
qual corria la canonada que conduïa l'aigua a la font de l'impluvi. El mosaic amb el motiu de l'escacat de tabes es reproduïx de forma idèntica en un dels mosaics de Can Xammar, en el nucli urbà de Mataró, de forma que tot fa pensar que deuen ser obra del mateix taller. Les falles circulars que s'hi distingeixen corresponen a dues fosses alto-medievales i les

falles rectangulars són degudes al cultiu posterior a l'abandonament de la vil·la, possiblement datables en el segle XVII o XVIII.

Espai 2. Sala de recepció (aula o triclinium)

El portal septentrional de l'atri, de 2 m d'amplada, dóna a una gran sala de 6 per 9 m. La seva construcció inicial, de la mateixa manera que la resta d'habitacions del sector de recepció, data de la segona fase de la vil·la, és a dir entre el 15 a.C. i el canvi d'era. A aquest moment pertanyen els seus espectaculars fonaments, que incorporen quatre contraforts interns adossats a les parets més llargues, visibles en el subsòl de l'habitació. Sota la capçalera de l'estança hi havia una arcada feta de maons que fa pensar que es va projectar per escalfar la sala amb un sistema de calefacció (*hypocaustum*). L'acompliment del projecte requeria l'excavació d'una cambra subterrània per fer-hi circular aire calent. Però això no es va arribar a dur a terme mai i la boca de l'hipocaust, i potser també els quatre contraforts, quedaren com a únics testimonis d'una idea frustrada. Els contraforts podien haver estat destinats a formar part del suport del pis superior de l'hipocaust.

En les reformes de la tercera fase, al final del segle II o inici del III d.C., aquesta habitació es va tornar a decorar segons el gust de l'època. Tant les dimensions, com el graó aplacat de marbre que hi accedia, el fet d'estar més elevada que la resta, les dues mitges columnes que hi havia adossades a l'entrada i el fet de posseir el mosaic més ric de tot el conjunt, demostren que es tracta del saló principal de recepció del senyor (*dominus*) de la vil·la. El mosaic que decora el seu sòl és polí crom i geomètric, i deuria dur un emblema central figurat que posteriorment devien arrancar, tal vegada per motius religiosos, cosa que no ens ha d'estranyar si pensem que la casa va ser reutilitzada fins a l'alta edat mitjana. Segons J.A. Balil es tracta d'un cas rar, o únic, que copia la mostra d'un tapís en

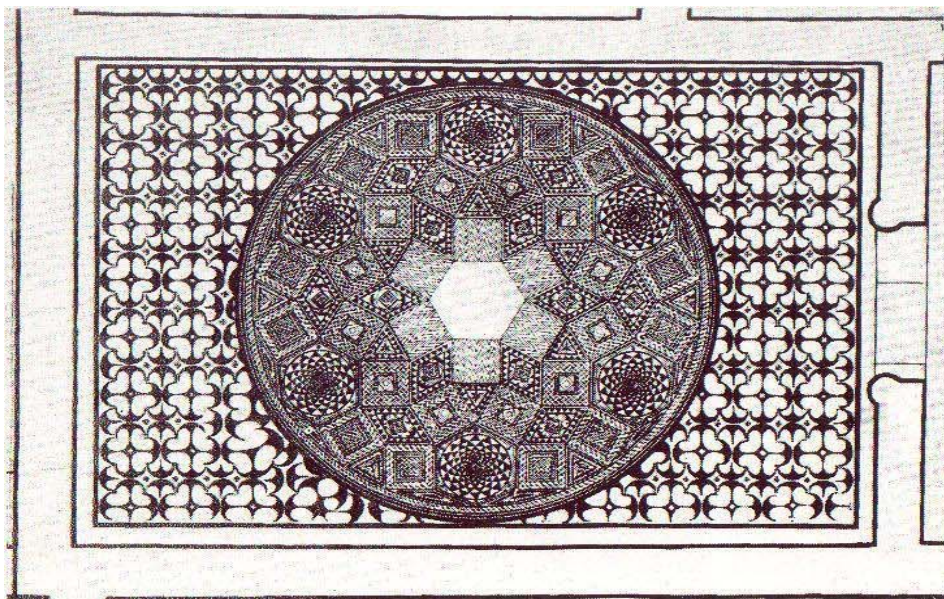

L'obertura d'hipocaust sota el triclini, vist des de l'habitació 8.

esquema circular —segurament a causa d'una contribució del gust africà— en composició concèntrica d'hexàgons, quadrats, rombes i triangles, tots ells profusament decorats amb motius geomètrics més petits. En època tardo-romana s'hi van fer diverses reparacions, ben visibles, i en època alto-medieval s'hi van obrir les fosses que han deixat les falles circulars. Les falles rectangulars corresponen als forats practicats per al conreu, en un moment posterior a l'amortització de la vil·la.

La sala encara presenta una remodelació posterior, datable en la quarta fase evolutiva de la vil·la, o època baix-imperial (segles III a començament del V). Es tracta de l'absis semicircular que hom li va afegir pel costat nord, i que demostra que l'estança seguia fent la funció de sala principal de recepció de la casa. La seva construcció és d'obra més barroera que la resta d'estructures precedents i reposa directament sobre el sòl de l'habitació dels banys freds, que inutilitza almenys en part. En un moment més tardà, potser a causa d'alguna esquerda que es va obrir a la paret de l'absis, encara s'hi va afegir un petit contrafort per la part exterior, d'obra de qualitat ínfima, que no s'ha conservat.

Aclarida la funció de l'estança, si volem donar-li un nom llatí, o bé li hem de donar el menys compromès d'*aula*, atenent simplement al seu caire de sala de recepció, que copia el gust per l'ostentació i l'arquitectura

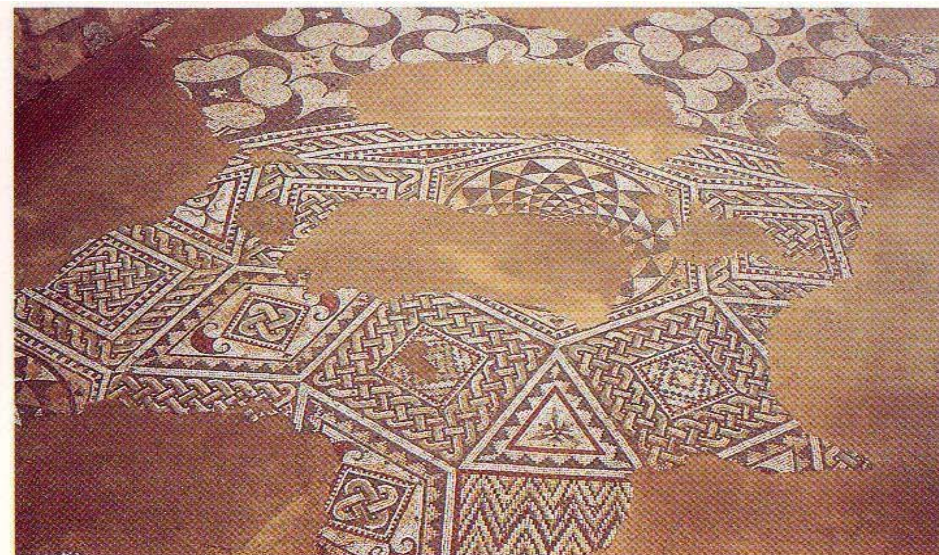

Reconstituïció del mosaic del triclini, segons M. Ribas.

itectura àulica, o bé, si volem arriscar una interpretació més concreta, creiem que podríem parlar de *triclinium*. Els triclinis o menjadors, ja a Pompeia veiem com es converteixen en sales de recepció, on el senyor de la casa rebia els hostes que no eren admesos a les estances íntimes. Com han observat els especialistes del tema, a partir del segle III d.C. els triclinis es van convertint en les sales més importants de la casa romana, i adquireixen la doble finalitat de menjadors per a ocasions especials i la de recepció. Justament aquesta és l'època en què comencen a proliferar els triclinis amb absis en un extrem, tot i que es coneixen alguns exemples anteriors, especialment als palaus imperials de Roma. En el segle IV d.C. són especialment freqüents els casos en què els absis s'afegeixen a construccions preexistents, fet que, a més, és ben significatiu de l'avenç de la moda que, procedent de l'arquitectura palatina, està envaint el gust de la construcció de les cases privades tardo-romanes. Aquest és també exactament el cas de Torre Llauder, on veiem que en un moment que no podem precisar del Baix Imperi, però que

suposem que és cap al segle IV d.C., s'hi va afegir un absis semicircular a l'extrem. Segurament cal relacionar les aules absidals amb l'ús, cada cop més freqüent en el Baix Imperi, d'una taula semicircular (*stibadium*) que anava col·locada justament dins l'absis, al voltant de la qual es menja assegut, i es perd, doncs, el costum de menjar ajagut.

L'arquitectura tardo-romana d'aquesta sala, amb l'absis afegit, com també la troballa, en el seu interior, durant el curs de les excavacions, d'un fons de pàtera de ceràmica "Terra Sigillata Africana D" amb decoració estampada representant un Crismó, va fer pensar a alguns arqueòlegs que es tractava d'una basílica paleocristiana. De fet no hi ha proves fermes en aquest sentit i, especialment, l'absència de la base de l'ara i de cap enterrament d'aquesta època a la vora del lloc, ens inclina a no creure en aquesta argumentació. La sala, com hem vist més amunt, presenta una arquitectura absolutament normal dins de l'evolució de la casa romana d'aquells moments, especialment d'una vil·la rica com ara la que tractem, que tendeix a copiar els esque-

Motiu central del mosaic del triclini.

Fragment de ceràmica decorat amb l'anagrama de Crist (crismó), trobat al triclini.

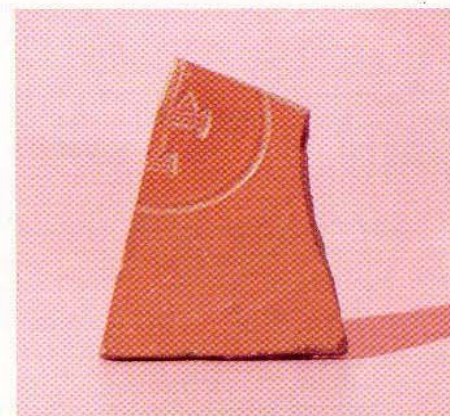
mes àulics, atès que els espais destinats a representació i aparat van tenint cada cop més importància.

Espai 3. Sala de recepció (aula)

Al mateix conjunt d'habitacions nobles, sense que en coneguem una finalitat específica que no sigui la de sales de recepció, pertanyen les aules núms. 3 i 5, que també s'obren a l'atri. Per la porta sud de l'atri s'accedia a l'aula núm. 3, descoberta en els anys 60 i després tornada a tapar, de la qual, però, es veu molt bé el portal amb les pollegueres de la porta. Sota el nivell del seu sòl hi havia un dels forns de producció d'àmfores, que hem descrit en explicar la fase del taller d'àmfores d'època republicana.

Espai 4. Habitació

La núm. 4 ja no pertany al conjunt d'estances d'aparat que acabem de descriure. S'obria directament al peristil. És de grans dimensions, però no les coneixem completament per raó de la construcció d'un mur, al començament de segle, que la va escaparçar per la banda sud.

Espai 5. Sala de recepció (aula)

A l'habitació 5 s'hi havia entrat, primitivament, per una porta que donava al peristil, posteriorment tapiada. El mosaic del seu sòl es va trobar molt malmès. Dels 6 per 8,55 m que havia cobert, sols en resta una petita part. És de disseny geomètric, en blanc i negre, amb una vora de quadrats negres i el camp ocupat per quadrats de puntes negres que inscriuen altres quadrats blancs amb petits esca-

Exedra del triclini.

quers al mig. Dos dels angles oposats del quadrat gran presenten una pelta adjacent de voluta arrissada, típica de les decoracions africanes. La composició té una sobreposició de meandres amb esvàstiques. Hom coneix un paral·lel pràcticament idèntic, al Maresme, a la vil·la de Cal Ros de les Cabres (El Masnou), i un altre al nord d'Àfrica, a Sersell. A l'angle sud-oest de l'habitació, el mosaic està destrossat per la construcció d'un dipòsit de 2 per 1 m i, sobre la paret nord de l'estança, un altre petit dipòsit de 0,8 per 0,6 m també penetra per sota el paviment. Tots dos estan recoberts del típic ciment romà de color rosat que es col·locava sobre una capa de cendra per impermeabilitzar (*opus signinum* hidràulic) i les seves parets reaprofiten material de construccions anteriors, com són ara peces per fer columnes. Al mig de la banda sud d'aquesta habitació també s'hi va trobar una gran fossa plena de grans pedres. Totes aquestes modificacions de l'estança la inutilitzen clarament com a aula noble i, igual que la veïna aula 7, en un moment del Baix Im-

peri que segurament és el mateix, es va reconvertir en zona d'ús rústic, amb dipòsits per a alguna indústria derivada de l'agricultura. En època alto-medieval es van obrir les fosses que han deixat les falles circulars al mosaic i les falles rectangulars, més petites, que corresponen al conreu del camp que va cobrir les runes, quan la vil·la va ser abandonada. En aquesta habitació s'hi van trobar dos dels morts del moment final de la vil·la.

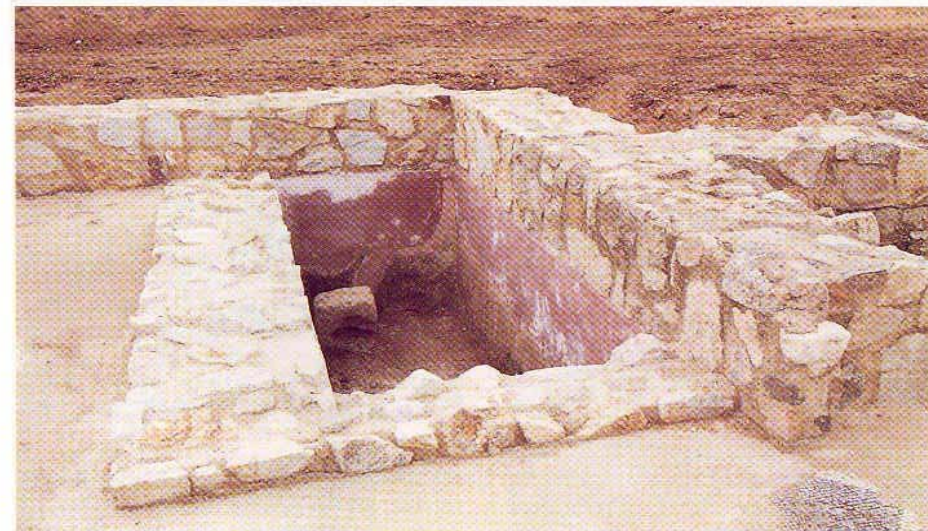
Espai 6. Passadís

El passadís, núm. 6, que feia la funció de comunicar el peristil amb el conjunt de les quatre habitacions d'aparat, també estava pavimentat amb mosaic de tesselles. Emmarcat per dues línies negres, el seu camp presenta una retícula de quadres obliqua amb flors dins dels quadres. Una reparació d'època antiga, de la zona tocant a l'atri, presenta creus per comptes de flors dins dels quadres. Però la raó principal del lamentable estat en què es troba és la destrucció que van ocasionar

Detall del mosaic de l'aula 5.

Un dels dipòsits de l'aula 5.

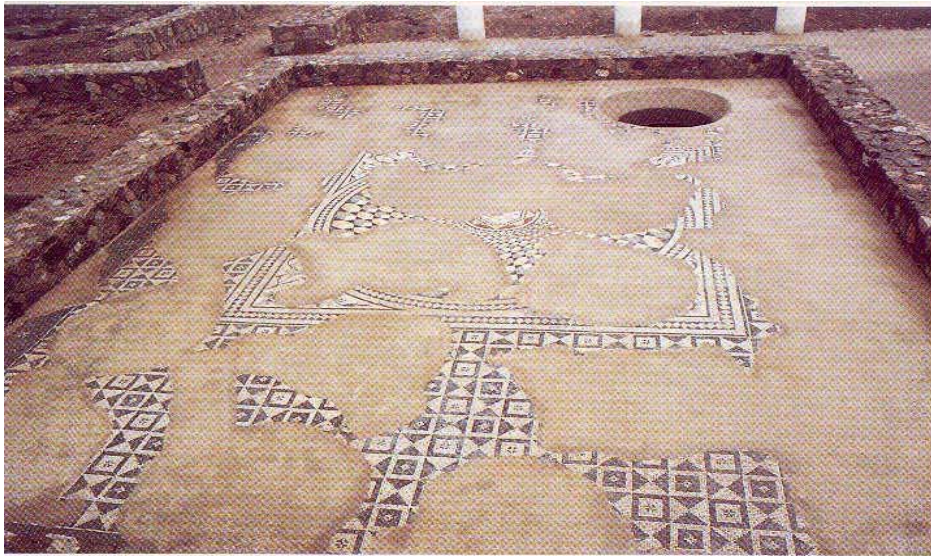

les fosses rectangulars obertes per al conreu posterior.

Espai 7. Sala de recepció (aula)

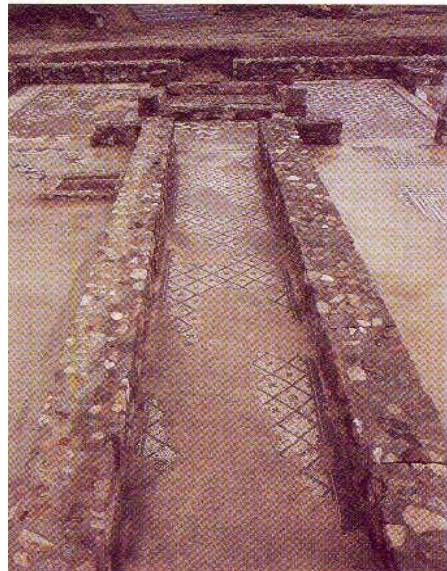
De l'atri, o habitació 1, es passa també a la sala núm. 7, de 6,9 per 8,55 m, coberta per un magnífic mosaic policrom de dibuixos geomètrics. Es tracta d'una de les

quatre aules d'aquest conjunt de sales nobles, per rebe els hostes, sense que li puguem atribuir cap més funció específica. Abans de les reformes d'època severa havia tingut una porta que s'obria al passadís 6, tapiada per donar simetria al conjunt arquitectònic. El camp del seu mosaic està ocupat per un complex escacat, que té al centre un quadrat amb

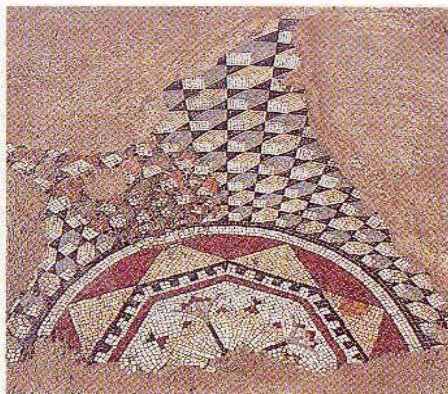

L'aula 7.

El passadís 7.

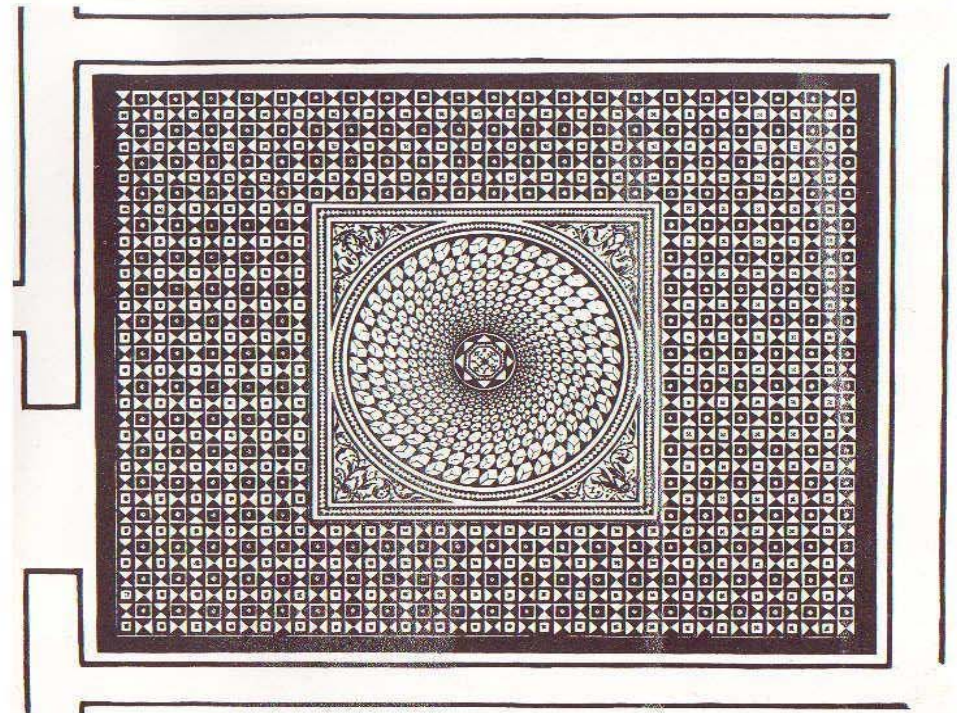

Motiu central del mosaic de l'aula 7.

precisament per ells que tornem a trobar un altre paral·lel amb els mosaics de Can Xammar (Mataró). Es pot distingir, igual que en altres estances, que el mosaic presenta refeccions antigues. Segons Barral no aporta grans precisions cronològiques, car respon a un tipus freqüent i d'àmplia distribució. És una llàstima que un paviment tan bell fos perforat per encastar-hi *dolia* (grans atuells ceràmics per contenir aliments), en algun moment del Baix Imperi. Aquest fet és interessant, perquè

un cercle al mig, decorat a base de cercles de sòlids en perspectiva al voltant d'un octàgon estrellat amb motius estilitzats al centre. Entre el cercle i el quadre també hi ha motius vegetals estilitzats i és

Reconstitució del mosaic de l'aula 7, segons M. Ribas.

testimonia que en aquesta època la vil·la va començar a perdre el caire tan senyorial que havia tingut.

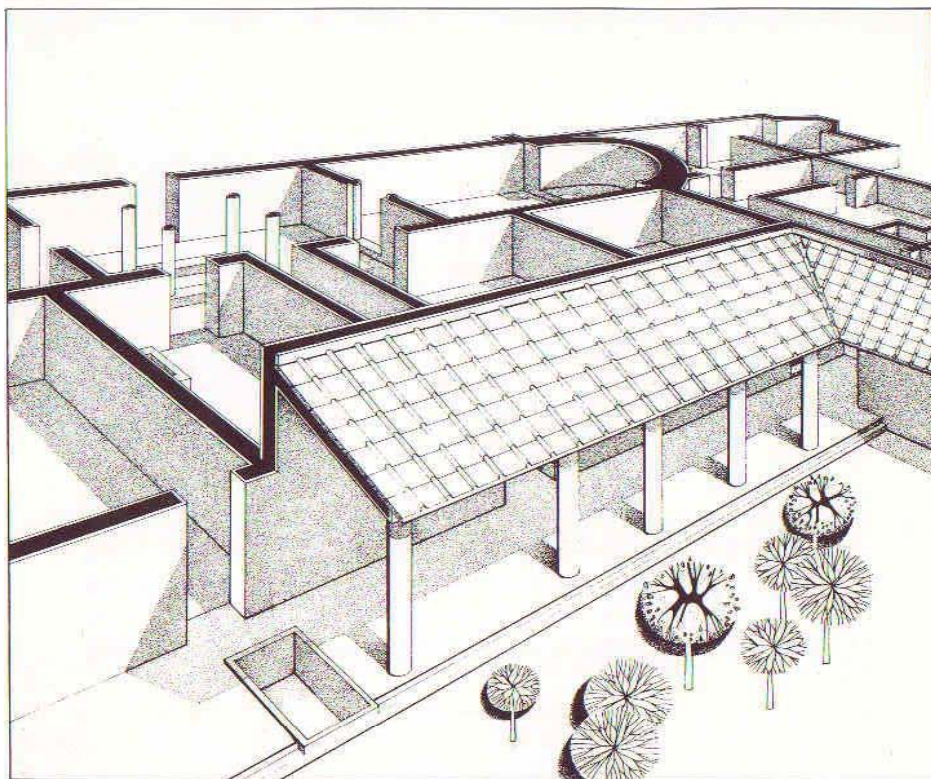
Justament en aquest període les cases riques tendeixen a donar gran importància a la zona destinada a rebre els hostes. Però els propietaris de Torre Llauder no devien tenir suficient poder econòmic ni la cultura necessària per a mantenir tanta ostentació. Dissortadament, no sabem el moment exacte de la conversió de la sala en magatzem de *dolia*. En canvi sabem que aquestes gerres van ser extretes i amortitzades en el segle vi d.C. De manera que es podrien haver col·locat al seu lloc en el segle v o iv. Si en el segle iv es construeix l'absis del triclini, suposem que més aviat cal pensar en el segle v per a la reconversió en magatzem de la sala contigua.

Entre les falles del mosaic també s'hi poden veure algunes fosses rectangulars, fetes per al conreu posterior a la vida de la vil·la.

Els mosaics que hem anat descrivint, tal com diu X. Barral, presenten una forta homogeneïtat i pertanyen tots a l'època severa. Les habitacions on es troben, tal com digué M. Ribas, que les va excavar, tenien les parets decorades amb pintures i estucs en relleu, amb un sòcol d'alçada reduïda format de peces de marbre de diferents tipus i colors.

Espai 8. Habitació

Aquesta sala es devia fer simètrica a la núm. 8, considerant un eix de simetria que devia travessar l'atri i el passadís pel centre. De manera que, davant la manca d'elements cronològics, aquesta és la raó que ens fa pensar que deu correspondre a la reforma d'època severa. La paret que sembla que la divideix en dos no són sinó uns fonaments inutilitzats, d'una distribució anterior a aquest moment. Suposem que hi havia una porta també simètrica a la de l'habitació 4, que s'obria al peristil.

Reconstitució del peristil

El pati i el jardí

Es tracta d'un gran pati interior de la casa, rectangular, envoltat d'un porxo o peristil pròpiament dit, i una àrea central ajardinada. La seva funció era la d'un espai al voltant del qual es distribuïen les habitacions de la casa, fent d'aglutinador de la seva vida, tot creant la sensació de vida independent de l'exterior, closa en si mateixa i, no obstant això, oberta a la natura, a l'aire lliure i a la llum a través del jardí central.

Espai 9. Porxo o peristil (*peristilium*)

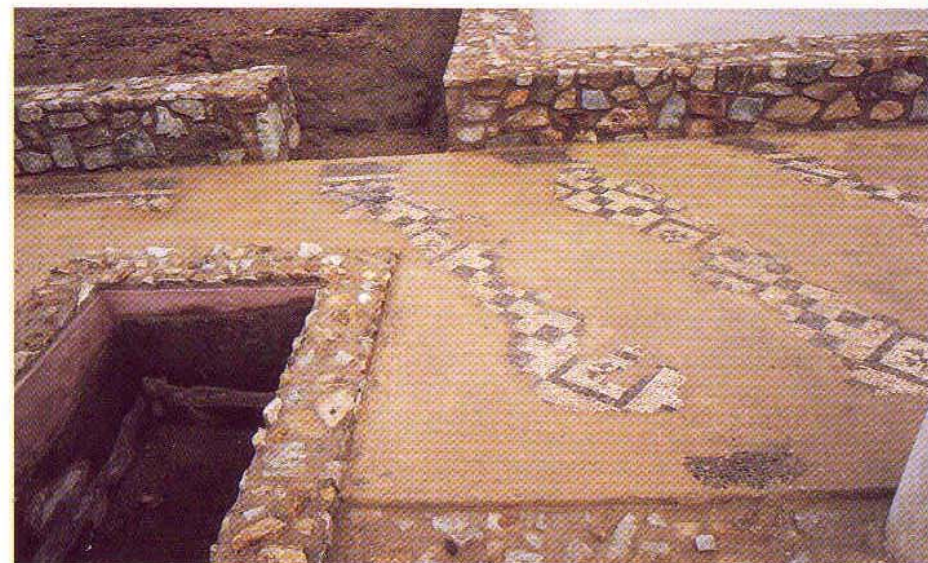
El peristil que ens ocupa, de fet, no respon a l'esquema dels peristils grecs, amb pati central pavimentat. Es tracta de l'adaptació romana d'aquesta mena de peces, amb un jardí (*viridarium*) al mig, i on el peristil pròpiament dit, o corredor

porticat, sabem que en la fase d'època augustiana (canvi d'era) corria almenys per tres dels costats del rectangle. La banda sud està destrossada, però segurament també devia tenir peristil, ja que pensem que al seu centre hi havia l'entrada principal de la casa. En fer la reforma d'època severa (final del segle II, inici del III d.C.), les columnes del peristil de la fase augustiana es van amortitzar, es va alçar el nivell de la paret que els feia de base i no sabem si a sobre s'hi van aixecar unes noves columnes car no n'ha quedat cap prova ferma, encara que tot fa suposar que va ser així. Si més no, la banda oest, és a dir, la zona de l'entrada a les habitacions de recepció, sembla quasi segur que devia tornar a ser dotada de columnes. En canvi, l'ala nord del peristil és ben clar que no en va tornar a tenir, ja que es va tancar, aixecant una paret allà on en el

La zona residencial i el peristil.

Dipòsit i restes de mosaic del peristil.

període anterior hi anava el rengle de columnes. En va resultar, doncs, una llarga nau, pavimentada també amb mosaic com la resta del peristil, però tancada a l'exterior. El sentit d'aquesta curiosa estança segurament l'hem d'entendre en

relació amb els banys de la casa. Si fins aquell moment els corredors porticats del peristil havien servit d'espai per realitzar-hi les curses i els exercicis gimnàstics que precedien els banys, no fóra estrany que, en un moment donat, decidissin aï-

llar del fred de l'hivern una de les ales d'aquest espai. Si pensem en l'abundància d'exemples que hom pot trobar, dins del món romà, de sales cobertes dedicades a fer gimnàstica (palestres) al costat d'instal·lacions de banys, la funció de gimnàs, que atribuïm a l'ala nord d'aquest peristil, sembla ben plausible.

En època severa el peristil estava pavimentat amb un mosaic del qual es conserven 12,5 m per l'amplada del corredor, que era de 2 m. La decoració era a base d'una retícula de quadres, formada per quadrets negres petits, dins dels quals hi ha altres quadres inscrits, amb una flor de quatre pètals al mig. En el Baix Imperi, segurament coincidint amb el moment de la reconversió de l'aula 5 en zona rústica, hom hi va obrir un dipòsit i va rebenjar el mosaic del peristil. Aquesta obra reaprofitava elements constructius d'èpoques anteriors, com peces per fer columnes, està recoberta de ciment impermeable (*opus signinum*) i té al seu centre un cercle més enfonçat per recollir-hi millor els líquids i per facilitar-ne la neteja. Just davant del passadís, en l'excavació del 1963, es va trobar un tercer esquelet humà sobre el mosaic del peristil, víctima del moment final de la vil·la. Pel que fa a les falles del mosaic, les circulars corresponen a fosses alto-medievals i les rectangulars a forats practicats per al conreu, posteriorment a la vida de la vil·la.

Espai 10. Jardí central (*viridarium*)

El jardí central era un espai obert on creïen plantes conreades amb cura que satisfien la fina sensibilitat dels romans per a la natura i la jardineria. Com és usual en aquesta mena d'espais, també hi devia haver una piscina o *aquarium*, amb peixos, o bé amb una font o algun joc d'aigües. Segurament estava situada al seu bell mig o a la banda sud. Així ho indica el fet que la prolongació de la claveguera núm. 32, que surt del peristil cap a la banda est de la vil·la (desapareguda), i que va a trobar la claveguera núm. 33 que ve de les termes, tingui aproximadament aquest origen (vegeu el puntejat a la planta general, que correspon a l'es-

mentada prolongació de la claveguera núm. 32). Una font o piscina al centre del jardí, enfront de l'entrada del passadís 5, devia embellir i ennoblir el recorregut per dirigir-se cap a les habitacions de recepció. O bé, si estava situada una mica més al sud, devia quedar davant de l'entrada principal de la casa, que suposem, com hem indicat més amunt, que era al centre del costat sud del peristil. Esperem que el dia que s'excavi aquesta zona es podran confirmar aquestes suposicions i, també, que es podrà recuperar la situació de les plantes que decoraven el jardí.

A l'est del jardí i del peristil, la casa hi devia tenir una altra ala de construcció, de la qual no es coneix res. Observeu en la planta general que tot el que es va aconseguir en aquesta zona són estructures profundes, com és ara un pou o les clavegueres. Això vol dir que quan hi van arribar els arqueòlegs, les estructures que afloraven més ja havien estat arrasades.

Els banys

Al nord del sector residencial hi havia els banys privats de la casa (*balneae*, com acostumaven a anomenar els romans les petites instal·lacions privades, reservant el mot *thermae* per als grans banys públics). Les tres sales més indispensables per prendre els banys romans són la dels banys freds (*frigidarium*), que correspon a la sala 14, la dels banys tebis (*tepidarium*), que correspon a la número 15, i la dels banys calents (*caldarium*), que correspon a la sala 16. Al nostre jaciment es presenten en disposició rectilínia, com és característic de les vil·les. Això no obstant, hi podien haver altres dependències com vestuaris, sala de massatges, sala d'uncions, latrines, gimnàs, etc.

Els banys de Torre Llauder s'assemblen als de la vil·la de Seeb (Alemanya), pel que fa a la disposició i la forma del tepidari i el caldari, també amb un espai petit i allargat al costat del caldari.

L'accés als banys, no és gens clar. El costum de prendre els banys, en el món romà, a imitació del que succeïa en el món grec, solia anar precedit de la pràcti-

La sala de banys freds.

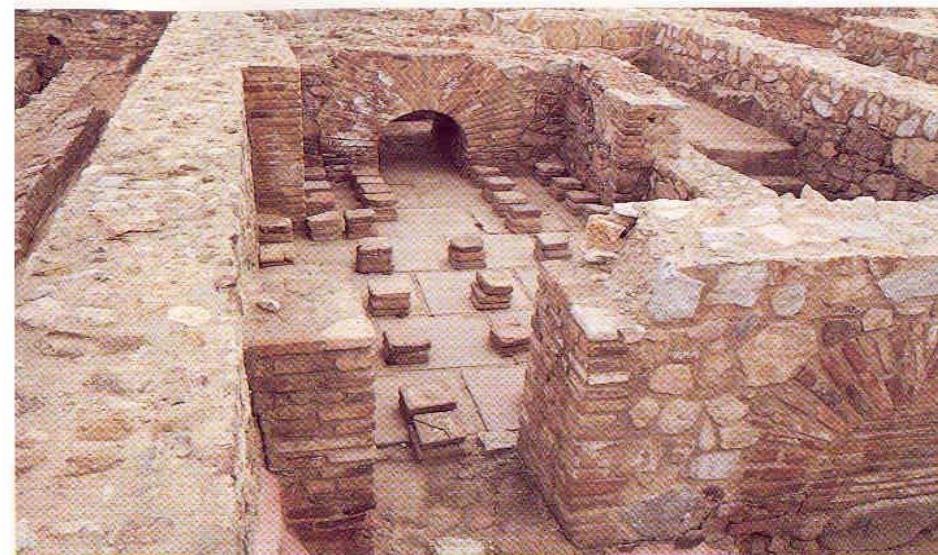
ca d'exercicis gimnàstics. Aquests podien ser des d'una simple carrera fins a jocs de pilota o de lluita. Per aquest motiu, les vil·les que s'ho podien permetre tenien palestra. A Torre Llauder podia ser que s'utilitzés el peristil com a palestra, per tant, hem de pensar que es devia accedir als banys des d'aquell espai. El recorregut clàssic per prendre els banys era, per ordre, a través del frigidari, el tepidari, el caldari i, de nou, el tepidari i el frigidari, o sigui, que primer s'entrava a la sala dels banys freds. Això es podria haver fet a través d'una porta que s'obria al nord del triclini 2, o bé a través de l'habitació 13. L'entrada a través d'un triclini no seria estranya car Plini el Jove, en una carta que escriu a Apollinar, descriu uns banys d'una vil·la als quals s'hi arribava des d'un menjador.

Si, per contra, s'hi accedís a través de l'habitació 13, tenim les restes de la base d'una porta, que la comunicava amb el frigidari, on s'aprecien els forats de les pollegueres, tapiada per l'absis del triclini. De manera que l'esmentada habitació podria haver fet la funció de vestuari (*apoditerium*). Per la banda est també sembla que s'hi obria una porta, tapiada posteriorment. A través del passadís 11, que venia del peristil, per la sala 12 es podia penetrar per la porta esmentada als vestuaris, 13. D'altra banda, per anar dels banys a les latrines també es devia utilitzar aquest camí. A través de l'habitació 13 es devia passar a la 12, a l'11 i finalment a les latrines, 20. L'espai per al servei quedava tancat dins de les habitacions 19 i 17, sense que els senyors hi haguessin d'entrar per a res.

Piscina de banys freds.

La sala de banys tebis.

La sala de banys calents.

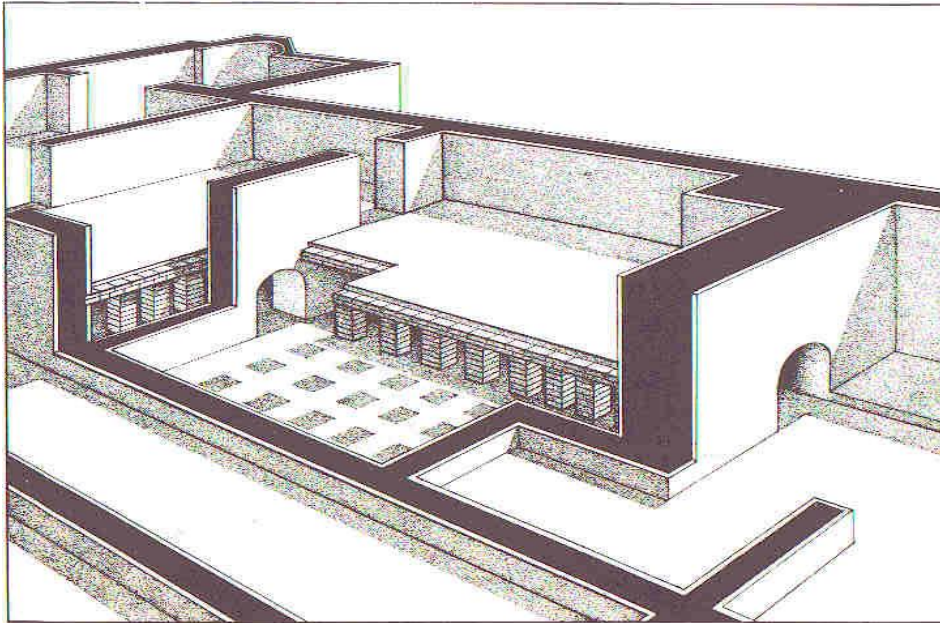
Espai 14. Banys freds (*frigidarium*)

El bany fred es prenia en una piscina que sol ser la més gran del conjunt, com és el cas de la piscina de l'estança 14, embellida amb una exedra, situada al nord i que sobresortia de la construcció de la casa, fet que devia contribuir a conservar-hi una temperatura ben baixa. Estava recoberta interiorment de ciment hidràulic (*opus signinum* hidràulic), per impermeabilitzar-la, i té el desguàs a la seva banda est, d'on surt una llarga claveguera que, després de passar per sota de les latrines, 20, devia anar fins a desguassar a un torrent proper, avui anomenat torrent de La Gatassa. A mig camí també li aporta les seves aigües la claveguera que ve del brollador de l'atri, que passa sota el passadís 6 i que també devia recollir les aigües de l'estany o font del centre del peristil. L'accés a la piscina es feia a través d'un graó de pissarra on s'hi han conservat engalzes de plom, restes de les pollegueres de la porta o el barri que la separava de la resta de l'habitació. Aquesta darrera tenia el sòl recobert per un mosaic d'*opus sectile*, fet a base de

plaques del segle I a.C. Possiblement hem de datar en el segle IV la seva inutilització en construir-se l'exedra del triclini 2.

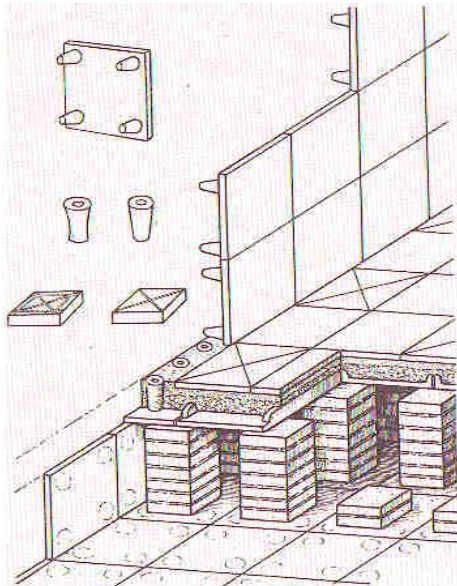
Espais 15 i 16. Banys tebis (*tepidarium*) i calents (*caldarium*)

De la sala dels banys freds es passava a la dels banys tebis, núm. 15, proveïda d'un sistema de calefacció (*hypocaustum*) de la mateixa manera que també n'estava proveïda la sala contigua, núm. 16, que era la sala dels banys calents. El forn núm. 18 era alimentat pels servents des de l'habitació 19, per tal d'escalfar la cambra subterrània del caldari i el tepidari. Aquesta cambra subterrània tenia un enllosat de ceràmica, sobre el qual descansaven les columnetes fetes de maons sobreposats (*suspensurae*), que aguantaven el veritable sòl de l'habitació. L'aire calent penetrava l'espai entre les columnetes i anava a buscar la sortida cap a l'exterior a través dels *tubuli* (tubs de ceràmica que estaven inserits en les parets de les estances caldejades). Aquestes dues sales havien tingut una disposició

Reconstitució de la zona dels banys.

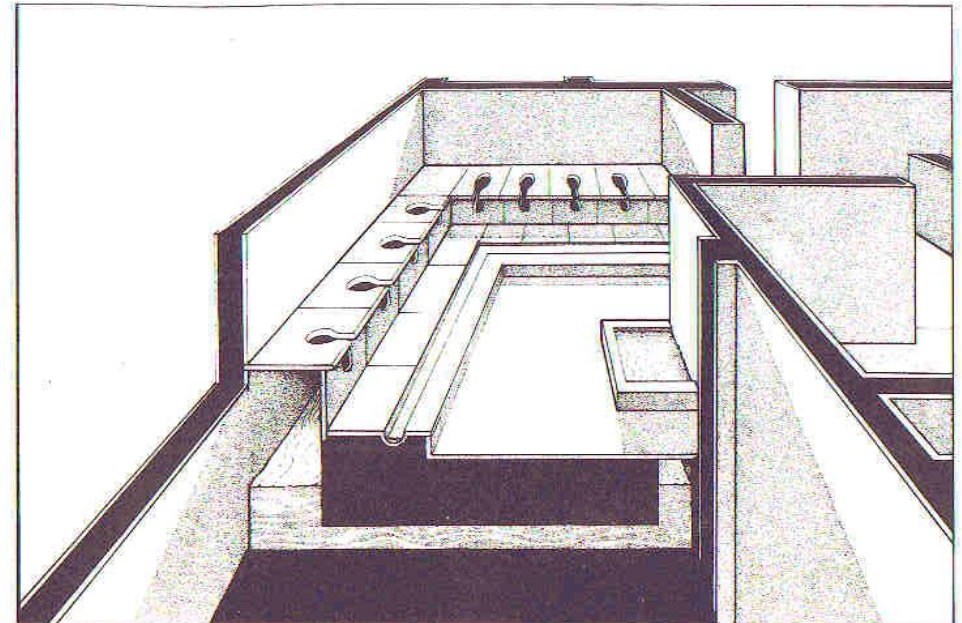
Reconstitució de l'estructura de l'hipocaust n.º 34 situat a l'est del sector visible, segons M. Ribas

diferent de la que tenen actualment. Havien estat més amples; l'arc subterrani que comunicava els seus hipocausts era el de la banda sud, posteriorment tapiat, i

en el tepidari hi havia una petita piscina a la banda nord, després inutilitzada i convertida en hipocaust. Unes reformes que no podem datar, van inutilitzar la piscina esmentada, van obrir una volta nova, de comunicació entre tepidari i caldari, van construir la nova paret que tanca el tepidari pel sud, que segurament abans arribava fins a la paret nord de l'habitació 8, van reduir també l'espai del caldari construint de nou la paret meridional, i d'aquesta manera va quedar l'espai buit n.º 17, contingut a la sala servil 19. M. Ribas insinua que l'àmbit 17 podria haver servit per guardar-hi la llenya que es cremava al forn.

En l'excavació de l'any 1969, a la part oriental dels banys al nord del pati rústic 21, s'hi va descobrir una tercera sala amb hipocaust, que suposem que també degué pertànyer al complex dels banys de la casa, en algun temps. De moment, però, cal excavar encara l'espai que existeix entre ambdues zones per poder-ne entendre i interpretar correctament la funció.

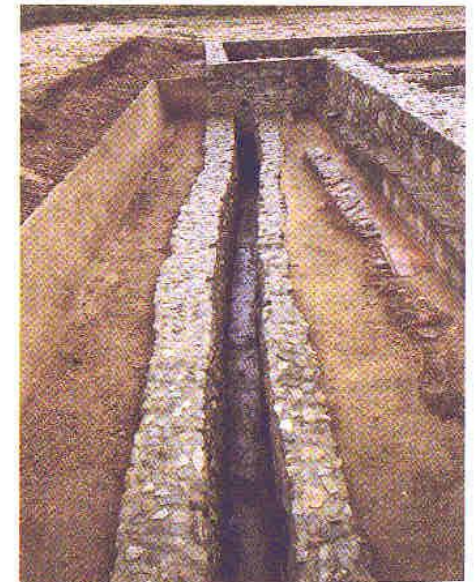
Reconstitució de les latrines.

Les latrines y les clavegueres

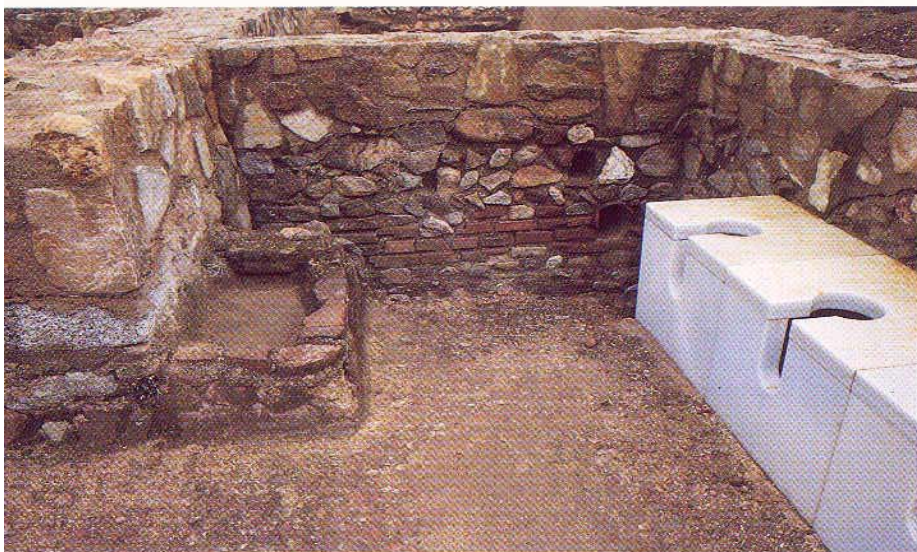
Espai 20. Latrines i clavegueres

En relació amb els banys, existien també a la vil·la unes latrines, n.º 20, situades a l'altra banda de l'habitació del servei, n.º 19. Tenen una claveguera subterrània a ran de tres de les seves parets, per on devia córrer l'aigua que venia de la claveguera de la piscina i del rentamans que hi havia a un extrem de les latrines. Sobre la claveguera, hi devia anar col·locat un banc, amb els forats oportuns, per seure-hi. Tot i que no se'n va trobar cap resta, ha estat molt fàcil de reconstruir-lo, copiant els nombrosos exemples que hi ha en excavacions romanes. Les latrines de l'època eren, doncs, comunitàries i havien de tenir o bé un regueró per on passava l'aigua per netejar-se, davant del banc, o bé una pica o rentamans normalment situada al costat de l'entrada, com era el cas de Torre Llauder. Pel que fa a la ubicació, sempre es tenia en compte de situar aquesta mena d'instal·lacions a la

Les clavegueres al nord dels banys.

vora dels banys, però no en contacte directe amb ells, per evitar les males olors. A la nostra vil·la tot es compleix rigorosament.

Seients reconstruïts i rentamans de les latrines.

Els materials arqueològics

Els objectes trobats a la vil·la de Torre Llauder són una bona representació dels materials característics d'una vil·la d'una certa envergadura. Són les restes de la cultura material de la vida quotidiana de la casa i ens permeten reconstruir, d'una banda la cronologia, i de l'altra, alguns aspectes de la seva cultura.

Bàsicament consisteixen en: ceràmica, vidre, marbres, epigrafia, escultura, elements arquitectònics, bronzes, monedes, os treballat, restes de fauna domèstica i malacològica i algunes llavors vegetals carbonitzades.

En el món de l'arqueologia, la ceràmica constitueix l'element més important de datació de les restes. Com s'ha dit tantes vegades, constitueix el fòssil director de l'arqueòleg. A Torre Llauder, podem dividir-la en tres grans grups bàsics: ceràmica de luxe, d'ús comú i per a la construcció. Dins el primer grup, hi trobem des de ceràmiques de vernís negre, que daten del segle I a.C. i que són en bona part importades de la Península Itàlica, fins les ceràmiques anomenades sigil·la-

tes (nom provinent del característic segell indicatiu del nom del terrisser), passant pels llums d'oli (*lucernae*) i ceràmiques de paret fines. El segon grup, d'ús comú, podem subdividir-lo en ceràmiques domèstiques i industrials. Aquest darrer apartat és especialment important a Torre Llauder per la producció que tingué lloc en el taller d'àmfores que hem esmentat en tractar de la primera fase de la vil·la. El tercer grup inclou el material d'obra fet de ceràmica que, com és normal en aquest tipus de construccions, també es troba en aquesta vil·la i consisteix en peces per a les teulades (*tegulae* i *imbrices*) i rajols de diverses mides i utilitats, destacant els que s'utilitzaven en les sales amb calefacció dels banys: tubs per al pas de l'aire calent (*tubuli*) i rajols de quatre peus (*tegulae mammatae*) per a aplicar damunt la paret i fer una cambra d'aire.

El vidre exhumat a Torre Llauder, té una importància excepcional, atesa l'existència d'un taller que es dedicava a fabricar-ne. La producció consistia essencialment en vasos, ampolles i vidre pla de finestra. Els elements arquitectònics de marbre que s'hi han localitzat són força abun-

dants, atesa la riquesa de la vil·la. S'hi han trobat capitells i pilastres exemptes i de revestiment, plaques de paviment (*crustae*) d'*opus sectile*, aplacats per a sòcols, com el cas de l'impluvi, graons d'entrada, motllures i cornises. Coneixem la procedència d'alguns d'aquests marbres, la major part dels quals són de Tarragona, d'Itàlia (Carrara i Verde Antico), de Grècia (Paros i Bretxa Semesanto de l'illa d'Skíros) i altres llocs.

Torre Llauder és la vil·la romana del Maresme més rica en troballes de restes escultòriques. Els tres retrats en marbre blanc donats pel pintor Marià Andreu a la ciutat de Matarò, actualment exposats en el Museu Comarcal del Maresme, són sens dubte les millors peces que poseïm d'aquest jaciment. Probablement procedeixen d'un monument funerari que es devia aixecar arran del camí que, amb tota seguretat, devia sortir de la Via Augusta per accedir a la vil·la, i possiblement representen els senyors de la casa que hi foren enterrats. S'han conservat també elements ornamentals, com una pilastra de jardí molt bonica decorada amb motius vegetals estilitzats i tres fragments d'*oscilla* (peces normalment en forma de pelta o bé de palmeta, llavorades per les dues cares, que penjaven en els espais entre dues columnes dels peristils de les cases romanes, amb una funció decorativa).

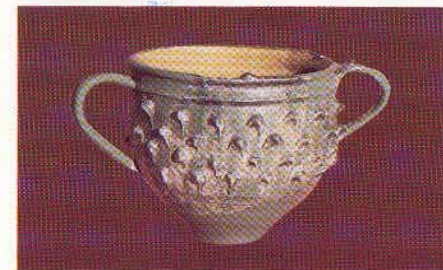
Entre els abundants objectes de bronze trobats en el jaciment, podem destacar un llum d'oli, aplics de mobles, sivelles, culleretes, cadenes, objectes quirúrgics, panys i claus de porta, agulles, campanetes, claus i anells. I de ferro, en destaquem una forca, pics, falçs, aixades, claus, cadenes, anelles, punxons, una ferradura de cavall i abundants restes d'escòria que atesten el treball de fundició d'aquest material a la vil·la.

S'han trobat monedes de totes les èpoques, des d'asos ibèrics fins a monedes baix-imperials. Podem destacar també la trobada d'un tresoret amagat en el segle III d.C.

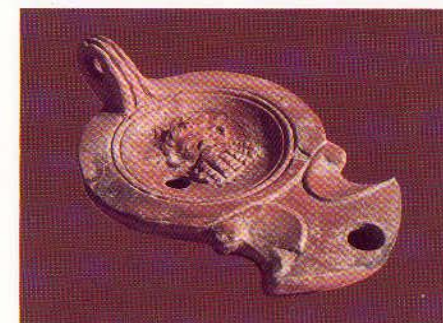
Una altra activitat industrial de la vil·la va ésser el treball de l'os, que ens ha deixat abundants mostres d'agulles per al ca-

Vas de terra sigillata fabricat a Tricio (Logroño).

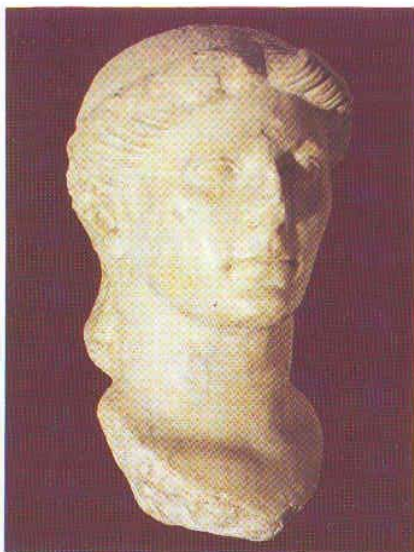
Vas de ceràmica vidriada. Segle I.

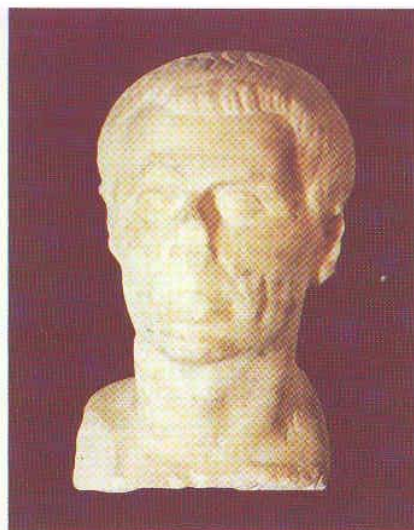
Llum d'oli de terrissa amb l'efigie barbada d'un sátir. Darrer terç del segle I.

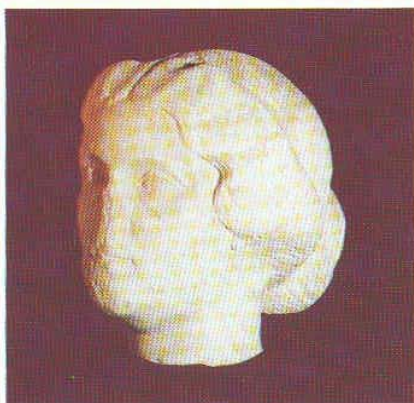
Màscara teatral de terrissa amb dos foradets per penjar-la, segurament com *oscillum*.

Retrat femení en marbre. Segle I.

Retrat en marbre d'un home. Segle I.

Cap femení en marbre d'època de l'emperador romà Marc Aureli (161-180 d.C.).

Cornisa de marbre decorada.

Plat de balança de bronze.

bell i per cosir, punxons, espàtules, culleteres, botons, arandel·les, fitxes i daus. Les restes de fauna domèstica ens indiquen el règim alimentari que devien tenir els pobladors de la vil·la: se n'han trobat de porc (domèstic i senglar), gallina, conill, cabra, ovel·la, cavall, bou i cérvol. El marisc fou molt consumit en aquella època, com ens ho demostra el fet que sigui molt freqüent la trobada d'ostres, cloïsses, i cargols de mar.

Bibliografia bàsica sobre Torre Llauder

E. ALBERTINI. *Sculptures antiques du Conventus Tarraconensis*, a ANUARI DE L'INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS, vol. IV, Barcelona, 1911-1912, pàgs. 454-455.

X. BARRAL I ALTET. *Les mosaïques romaines et médiévales de la regio Laetana*; PUBLICACIONES EVENTUALES de l'Institut d'Arqueologia i Prehistòria de la Universitat de Barcelona, núm. 29; Barcelona, 1978.

J.F. CLARIANA I ROIG. *Les llànties de la vil·la romana de Torre Llauder (Mataró)*, a MISCEL·LÀNIES ARQUEOLÒGIQUES DE MATARÓ I EL MARESME, I, Museu Municipal, Mataró, 1976, pàgs. 41-84.

J.F. CLARIANA, M.J. OROBITG, T. PORTILLO, I M. PREVOSTI. *Datos para el estudio del poblamiento rural altomedieval del Maresme (Barcelona)*, a ACTAS DEL I CONGRESO DE ARQUEOLOGIA MEDIEVAL ESPAÑOLA, tom IV, Diputación General de Aragón, Saragossa, 1986, pàgs. 569-585.

G. FABRE, M. MAYER, I I. RODA. *Inscriptions romaines de Catalogne I. Barcelona (sauf Barcino)*, Publications de Centre Pierre Paris, núm. 13, París, 1984 (inscripció núm. 103).

A. LÓPEZ I MULLOR. *De nuevo sobre la cerámica vidriada de Mataró*, a QUADERNS DE PREHISTÒRIA I ARQUEOLOGIA DEL MARESME, núms. 11-12, Museu Municipal, Mataró, 1980, pàg. 408-421.

C. MARTÍ I GARCIA, I J. BONAMUSA I ROURE. *La numismàtica de la vil·la romana d'Illuro de Torre Llauder (Mataró)*, a MISCEL·LÀNIES ARQUEOLÒGIQUES DE MATARÓ I EL MARESME, I, Museu Municipal, Mataró, 1976, pàgs. 85-116.

R. PASCUAL I GUASH. *Las ánforas de la Layetania*, a MÉTHODES CLASSIQUES ET MÉTHODES FORMELLES DANS L'ÉTUDE DES AMPHORES, Collection de l'École Française à Rome, 32, Roma 1977, pàgs. 47-96.

M. PREVOSTI I MONCLÚS. *Cronologia i poblament a l'àrea d'Illuro (vil·la núm. 243)*, Caixa d'Estalvis Laetana, Mataró, 1982, 2 vols.

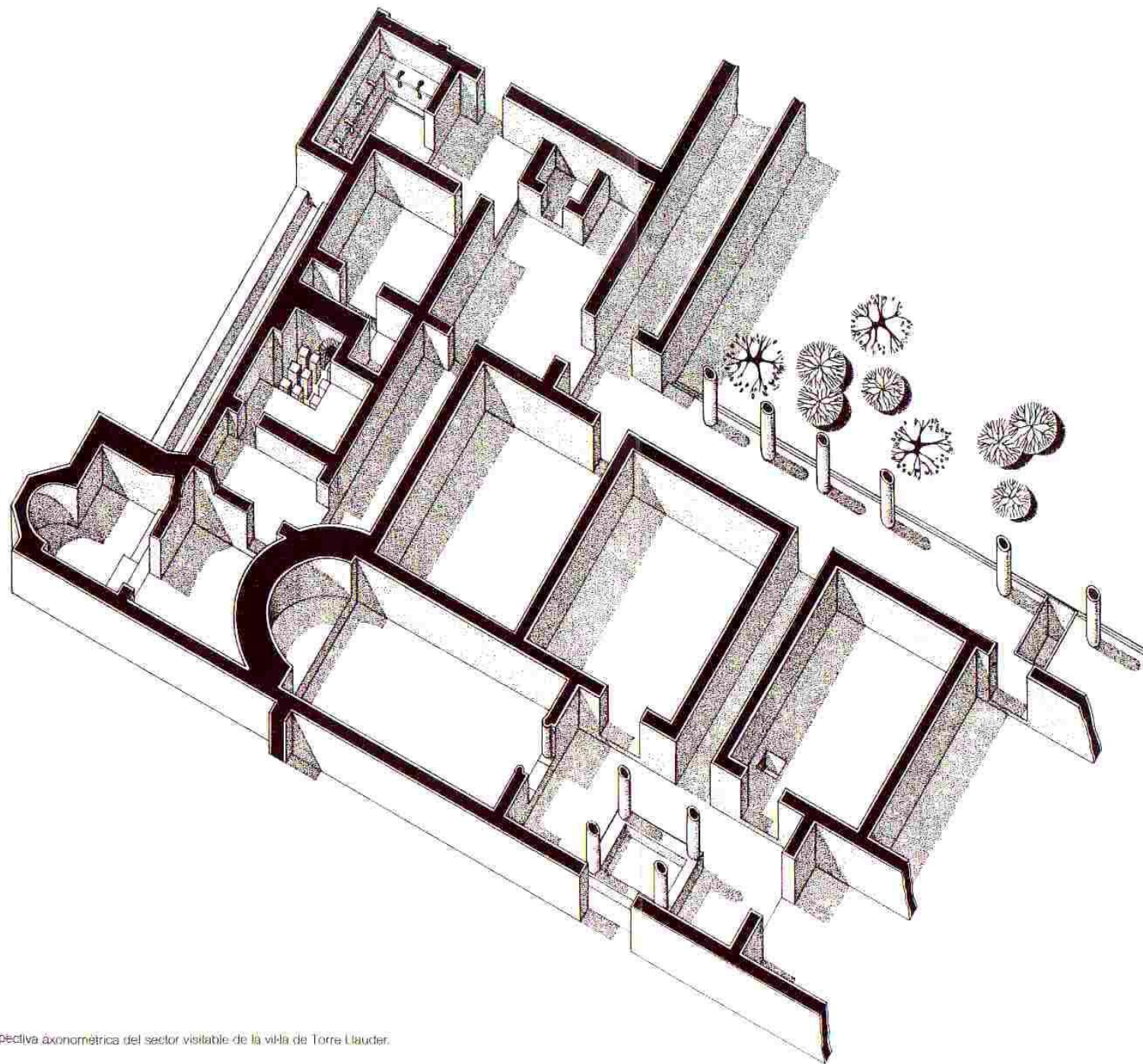
M. PREVOSTI I MONCLÚS I J.F. CLARIANA I ROIG. *El taller de ánforas de Torre Llauder: nuevas aportaciones*, a EL VI A L'ANTIGUITAT. ECONOMIA, PRODUCCIÓ I COMERÇ AL MEDITERRA-

NI OCCIDENTAL (lr. Col·loqui d'Arqueologia Romana), Museu Municipal, Badalona, 1987, pàgs. 199-210.

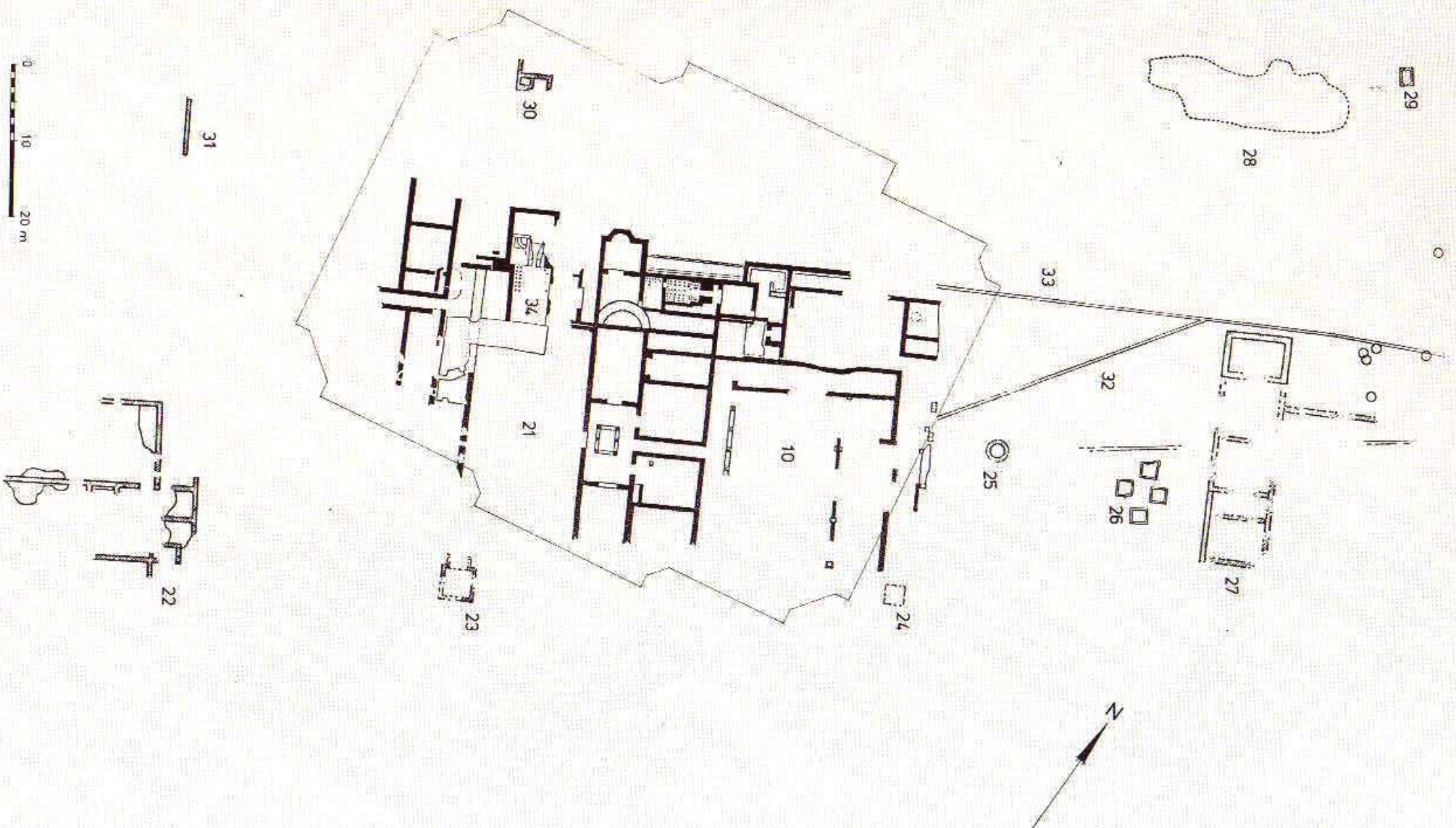
M. RIBAS I BERTRAN. *La vil·la romana de la Torre Llauder de Mataró*, a EXCAVACIONES ARQUEOLÓGICAS EN ESPAÑA, núm. 47, Ministerio de Cultura, Madrid, 1963.

M. RIBAS I BERTRAN. *Cerámica vidriada romana de Mataró*, a PYRENAE, 1, Universitat de Barcelona, Barcelona, 1965, pàgs. 155-171.

M. RIBAS I BERTRAN. *La vil·la de la Torre Llauder de Mataró*, a NOTICIARIO ARQUEOLÓGICO HISPÁNICO, núm. 1, Ministerio de cultura, Madrid, 1972, pàgs. 117-180.

Perspectiva axonométrica del sector visible de la villa de Torre Udaer.

Planta general de les restes conegudes de la villa de Torre Llauder.

